

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Факультет управління торговельно-
підприємницькою та митною діяльністю

Кафедра туризму

ТУРИСТИЧНІ ПОСЛУГИ І ТУРОПЕРАТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ

ХАРКІВ - 2023

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет управління торговельно-підприємницькою
та митною діяльністю
Кафедра туризму

ТУРИСТИЧНІ ПОСЛУГИ І
ТУРОПЕРАТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
СЛОВНИК ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ

Затверджено рішенням Науково-
методичної ради
Факультету УТПМД
Протокол № 5
від «28» квітня 2023 р.

ХАРКІВ - 2023

УДК 379.85

Т 63

Туристичні послуги і туроператорська діяльність: словник термінів і понять / Державний біотехнологічний університет; упоряд.: С.О. Заїка, С.М. Калініченко, Л.С. Харчевнікова, А.В. Грібіник – Харків: ДБТУ [б. в.], 2023. – 84 с.

В пропонуваному понятійно-термінологічному словнику систематизовано визначення і наведено тлумачення 625 категорій, які активно використовуються в туристичній діяльності.

Словник призначений для сприяння кращому засвоєнню теоретичного матеріалу з дисципліни «Туристичні послуги і туроператорська діяльність».

«Схвалено»
на засіданні кафедри туризму
Протокол № 8 від «24» квітня 2023 р.

Відповідальна за випуск: Г.Ю. Омельченко, к.е.н., доцент

© Заїка С.О., Калініченко С.М.,
Харчевнікова Л.С., Грібіник А.В.,
2023

© ДБТУ, 2023

А ля карт – вид обслуговування, що передбачає вільний вибір клієнтом порційних страв із пропонованого ресторанного меню.

Авіаброкер – брокер, який замовляє чартерні авіарейси, фрахтує повітряні судна, домовляється про страхування вантажів та пасажирів, що перевозяться літаками.

Авіатариф – вартість перевезення одного пасажира літаком на певну відстань. У міжнародних перевезеннях розрізняють індивідуальні, групові, звичайні та спеціальні авіатарифи.

Автобусний тур – подорож групи туристів на власних чи орендованих автобусах.

Автокараван – спеціально виготовлений фургон на колесах, що причіпляється до автомобіля та використовується автотуристами при тривалій подорожі як житло на місцях стоянок.

Автотуризм – кваліфікований туризм із використанням транспортних засобів.

Агент – юридична чи фізична особа, яка на основі договору-доручення з організатором (розпорядником) виставки та за комісійну винагороду бере на себе зобов'язання з комплектації виставки учасниками.

Агентська винагорода – оплата за посередницькі послуги з продажу туристичного продукту, його рекламу з метою розширення сфери збуту.

Агентська угода – вид договору між фізичною чи юридичною особою (агентом) про виконання ним від імені та на користь принципала певного роду обов'язків.

Агентський договір – це договір, за яким, одна сторона, бере на себе зобов'язання за дорученням і за винагороду іншої сторони, на вчинення різноманітних юридичних дій. Умови договору диктують те, яким чином ці дії можуть вчинятися – від імені принципала або ж від свого. Але завжди оплачує дані дії принципал.

Агломерація – тип територіальної рекреаційної системи, що виникає з урахуванням великого туристичного центру з великою площею зони урбанізації, що поглинає суміжні населені пункти.

Агронарки – спеціальні атрактивні (від лат. *attrahere* – приваблювати) території, призначені для сільськогосподарської діяльності та експонування її еккурсантам.

Адекватний туризм – туризм, що базується на унікальних ресурсах місцевості, активно сприяє збереженню та раціональному

використанню її культурної, історичної та природної спадщини.

Аквонарк – спеціально організована на базі атрактивних акваторій зона для водного туризму, проведення екологічних та ландшафтних досліджень та деяких видів господарської діяльності.

Акваторія – відповідним чином обладнане судно, вилучене з експлуатації як транспортний засіб та поставлене стаціонарно біля причалу та використовуване як готель.

Акваторія – вид комплексного туристичного ресурсу – географічно – певне місце концентрації найбільш цінних туристичних ресурсів, а також об'єктів туристичного інтересу, що виділяється у складі туристичного регіону із зазначенням у реєстрах і кадастрах та інших видах документації з введенням режиму пріоритетного цільового функціонування та використання з метою туризму.

Аквізиція – залучення іноземних туристів у ту чи іншу країну.

Активний туризм – 1) вид подорожі з активними способами пересування маршрутом, вчинений людиною в рекреаційних та спортивних цілях; 2) кількість відвідувань іноземними туристами певної країни; 3) сторона туристичного обміну певної країни, що становить актив туристичного балансу цієї країни у її зовнішньоторговельному обороті.

Альпінізм – високогірний туризм, організоване сходження на гірські вершини, льодовики та ін.

Альтернативний туризм – термін, який використовується для позначення такого виду подорожей, коли організатором подорожей виступає не туроператор, а сам турист, мандрівник, що стало можливим останнім часом, завдяки розвитку Інтернет та інших інформаційних мереж.

Американський план – метод розрахунку оплат за номер у готелі, коли в ціну включено послугу з надання кімнати та 3-разове харчування (пансіон) або 2-разове: сніданок + обід або сніданок + вечеря (напівпансіон).

Аніматор – організатор рекреаційної, дозвільної діяльності туристів.

Анімаційна програма – комплекс заходів спортивного та розважального характеру, що входять до сфери рекреаційних та духовних інтересів туристів та розробляються для проведення ними вільного часу.

Анкета візова – опитувальний лист, що заповнюється особою, яка звертається до іноземного дипломатичного представництва за

отриманням дозволу – візи на в'їзд на територію певної держави. Кількість та зміст питань візової анкети визначаються кожною державою.

Антропогенне навантаження – зовнішній вплив на природний комплекс (статичний і динамічний, постійний і тимчасовий), що викликає деформацію та зміни в його елементах.

Антропологічний заповідник (природна біотична територія) – створюється задля збереження природних умов життя племен і місцевого населення, що живуть у гармонії з природою і традиційно використовують її ресурси.

Ануляція – скасування туристичної поїздки або оголошення будь-якого договору недійсним, а також письмова відмова від використання заброньованих туристичних, готельних та транспортних послуг.

Апартаменти – тип номерів у готелях, за своїм оформленням наближених до вигляду сучасних квартир, включаючи місця для приготування їжі (вартість харчування зазвичай не входить у вартість номера).

Апартамент-люкс – готельний номер підвищеної комфортності, який може складатися з кількох окремих чи суміжних кімнат; є, як правило, у готелях вищого розряду.

Апарт-готель – 1) готель, де номерний фонд складається переважно з апартаментів з невеликою кухнею; ціна на квартири в апарт-готелях не залежить від кількості гостей, що там проживають; 2) клас готелів у системі Шведської асоціації готелів (*Swiss Hotel Association*).

Архітектурний ансамбль – гармонійна єдність просторової композиції, що включає будівлі, інженерні споруди та зелені насадження.

Асоціація – добровільна спілка, об'єднання рівноправних підприємств та організацій туризму, споріднених сфер обслуговування туристів та екскурсантів, а також фізичних осіб, створене для досягнення спільної господарської чи будь-якої іншої мети.

Атестація – процедура визначення кваліфікації працівника, рівня його підготовки, наявності умінь та навичок, що дозволяють виконувати відповідні виробничі функції. В основу атестації покладено нормативи характеристик, відгуків, результатів практичних завдань і т.д., що містяться в документах, що належать до сфери трудового права, а також аналіз додаткової інформації

щодо даного предмета. За підсумками атестації, яку проводить спеціально створена атестаційна комісія, ухвалюється рішення про присвоєння працівнику того чи іншого кваліфікаційного розряду.

Атрактивне забезпечення рекреаційної системи – сукупність властивостей природних та культурних комплексів, технічних систем обслуговування персоналу, що визначають вибір суб'єктом даної рекреаційної системи.

Атрактивність – основна системна властивість туристичних ресурсів, природних та культурно-історичних об'єктів, що свідчить про їх туристичну цінність.

Атрактивність туристичної діяльності – індивідуальна чи групова привабливість занять туристичної діяльності та їх поєднань.

Б

Багажна квитанція – офіційний документ, що оформлюється авіакомпанією та видається пасажирові при реєстрації багажу, який підтверджує, що авіакомпанія бере на себе перевезення цього багажу та видачу його пасажирові після закінчення перевезення.

Багатоетапний туризм – відвідування туристами кількох країн під час однієї подорожі.

База туристична – рекреаційне підприємство, місце обслуговування туристів (готелі, будинки молоді, молодіжні табори та центри, мотелі, кемпінги тощо).

Базисна модель рекреаційної системи – представлення рекреаційної системи у вигляді субстратної моделі, що складається із взаємозалежних підсистем: груп відпочиваючих, обслуговуючого персоналу, природного та культурно-історичного потенціалу, туристичної інфраструктури та органу управління.

Базова вартість туру – оголошена заздалегідь вартість туру. Може дещо змінюватися при уточненні замовлення за рахунок знижок або навпаки націнок за додаткові послуги, внаслідок інфляційних процесів, зміни курсів валют, форс-мажорних обставин або підвищення цін на паливо та квитки.

Балунінг – катання туристів на повітряних шарах (теплових аеростатах, теплових повітряних шарах), прогулянка, подорож на них.

Бальнеологія – розділ курортології, що вивчає мінеральні води та їх лікувальні властивості.

Басбой – молодший службовець ресторану, бару (розлив води,

прибирання столів, попільничок тощо).

Безмитне ввезення – перепустка для перевезення через митний кордон відповідної країни товарів без оподаткування їх ввізним митом. Зазвичай безмитно пропускаються предмети особистого вжитку у розумних межах.

Беллмен – службовець готелю, що підносить багаж та виконує доручення гостей.

Бербоут-чартер – договір про оренду судна без екіпажу для фрахтування, під час якого власником судна є фрахтувальник, який повністю несе всі витрати з експлуатації.

Берегове обслуговування – комплекс послуг, що надаються учаснику круїзу в портах заходу круїзного теплохода в період стоянки цього теплохода в порту. Зазвичай включає харчування, екскурсії містом, відвідування театрів, виставок і т. д.

Бермудський план – готельний тариф, що включає вартість розміщення і повного (англійського) сніданку.

Бізнес-готель – готель, що спеціалізується на обслуговуванні ділових людей та підприємців і надає їм максимальні зручності для професійної діяльності: для проведення семінарів, переговорів тощо.

Бізнес-клас – клас салону літаків та інших транспортних засобів, який присвоюється при сертифікації та відображає підвищену комфортність і вищий рівень обслуговування для заможних, ділових людей.

Бізнес-тур – тип подорожі, який необхідний діловим людям і, можливо, потребує особливого сервісу, наприклад, кімнати для переговорів, послуг секретарів.

Біосферні заповідники – спеціально охоронювані території, що створюються з метою збереження та розвитку генофонду біосфери, типового для тієї чи іншої природної зони, проведення науково-дослідних, екологічних та ландшафтних робіт, збереження культурної спадщини.

Біржа – комерційне виставкове представлення та продаж туристичної продукції з метою встановлення контактів та підписання угод.

Біржа туристична – організований та регулярний оптовий ф'ючерсний ринок, на якому туристичний продукт реалізується партіями за цінами, встановленими на основі попиту та пропозиції.

Блок-чартер – 1) комерційна умова перевезення пасажирів, згідно з якою авіаперевізником надається компанії або фірмі, яка здійснює перевезення, фіксована кількість місць на регулярному

рейсі за цінами нижчими за звичайні тарифи під зобов'язання їх повної оплати незалежно від кількості фактично проданих місць; 2) оренда певної частини транспортного засобу на один або декілька регулярних рейсів.

Бонусна система авіакомпаній – система премій для клієнтів конкретної авіакомпанії за досягнення встановлених показників кількості тривалості польотів, льотних годинників і т.д.

Ботель – різновид готелю для обслуговування туристів, що подорожують водою на човнах, катерах, яхтах і т.п. незамерзаючої водойми та оснащується пристроями для технічного обслуговування особистих туристичних суден, приміщеннями для зберігання маломірних човнів та катерів.

Бронювання – попереднє закріплення за певним туристом (пасажиром) місць у готелях чи транспортних засобах, квитків до культурно-видовищних установ на певну дату.

Будинок відпочинку – профілактичний заклад з регламентованим режимом, призначений для організованого відпочинку осіб, які не потребують спеціального медичного догляду, лікарського спостереження та лікування.

Бунгало – легка замиська споруда з верандами, яка часто використовується в тропічних країнах для розміщення туристів.

Бюро обслуговування – бюро у готелі, що здійснює різноманітний інформаційний сервіс, валютно-фінансові операції, забезпечення його транспортними квитками та квитками для відвідування культурно-видовищних заходів, організацію медичної допомоги.

B

В'їзний туризм – діяльність та надання послуг на території країни іноземним туристам.

Валютна ефективність туризму – відношення надходжень в іноземній валюті за реалізацію туристичних послуг до витрат на виробництво цих послуг у національній валюті.

Вартість туру – грошовий вираз туристичного обслуговування на маршруті, путівки. Включає аванс та повну вартість туру.

Вата – Всесвітня асоціація туристичних агенцій, комерційне туристичне об'єднання на умовах пулу.

Ваучер – 1) документ, виданий туристичною чи транспортною

фірмою на підтвердження того, що турист оплатив конкретні види послуг: проживання в готелі, харчування, екскурсійне обслуговування, проїзд на транспорті тощо, і є підставою для отримання цього обслуговування; 2) письмовий наказ турфірми чи транспортної компанії своєму контрагенту про надання її клієнту відповідно до укладеної угоди необхідного обслуговування з гарантією оплати у погодженому порядку.

Ваучер туристичний – основний документ, що підтверджує туристичний статус особи або групи, на підставі якого іноземні туристи – індивідуальні та туристичні групи приймаються та обслуговуються в Україні, а також вітчизняні туристи – за кордоном.

Виїзний туризм – діяльність та надання послуг туристам на території іншої країни.

Виконавець туристичної послуги – юридична особа або індивідуальний підприємець, який надає послуги споживачеві.

Високий (гарячий) сезон – період, протягом якого відзначається значний приплив туристів у DESTИНАЦІЮ та подальша зміна цінової політики виробниками послуг (настає так званий «риннок продавця» із завищеними цінами на туристичні послуги внаслідок зростання попиту на них з боку туристів).

Відвідувач – 1) будь-яка особа, яка подорожує в будь-яке місце, що знаходиться за межами його звичайного середовища, на термін, що не перевищує 12 місяців поспіль, головною метою поїздки якого не є зайняття діяльністю, що оплачується з джерела в відвідуваному місці; 2) людина, яка приїхала до іншої країни, яка має будь-яку мету, крім придбання заробітку від своєї професійної діяльності. Поняття «відвідувач» охоплює дві категорії осіб: туристів та екскурсантів.

Відкритий квиток – мається на увазі відкрита дата від'їзду. Пасажир може забронювати квиток на пізніший час (день).

Відновлення природних (рекреаційних) ресурсів – природний (регульований і нерегульований) та штучний процес збільшення запасів рекреаційних ресурсів, відновлення їх якісних характеристик.

Відпочинок – 1) будь-яка людська діяльність, яка спрямована на задоволення фізіологічних потреб (подорожі, хобі, збирання, риболовля, полювання тощо); 2) будь-яка діяльність чи бездіяльність, спрямована на відновлення сил людини, яка може здійснюватися як на території постійного проживання людини, так і за її межами; 3) вільний від роботи час, призначений для відновлення сил та працездатності, протягом якого людина перебуває у стані спокою або змінює вид діяльності, як правило, не спрямованої на отримання

матеріальної вигоди; 4) тривалий стан спокою чи ненапруженої діяльності, протягом якого у стомленого організму відновлюються нормальні функції.

Відпочинок активний – зміна виду діяльності (спорт, туризм і т.д.) у вільний від роботи час з метою відновлення працездатності.

Відпочинок неорганізований – суспільно слабкокерований стихійний процес використання рекреаційних ресурсів. Характеризується відсутністю спеціально організованих рекреаційних об'єктів, маршрутів, обслуговування.

Відпочинок організований – строго дозований, свідомо керований, добре каналізований процес використання рекреаційних ресурсів, заснований на пристосуванні для цього природних та культурних об'єктів, високого ступеня обслуговування, у тому числі екскурсійно-освітнього, відпочиваючих.

Відпочинок пасивний – різке зниження будь-якої діяльності аж до стану розслабленого спокою в неробочий час або в паузах роботи з метою відновлення працездатності.

Відправлення туристичної групи – умови виїзду тургрупи, охарактеризовані в турі, аж до зустрічі групи приймаючим туроператором.

Відстійний рейс – чартерний рейс, який після прибуття до пункту призначення не повертається назад, а чекає на пасажирів на місці.

Віза – 1) спеціальний дозвіл іноземного уряду, виданий конкретній особі на в'їзд до іншої країни, проживання в ній, виїзд із її території та транзитний проїзд через неї; 2) офіційна відмітка (штамп консульства тощо) у закордонному паспорті, що дає право в'їзду в країну з обов'язковою умовою відмітки про виїзд.

Візова анкета – опитувальний лист, який заповнює фізична особа, яка звертається до іноземного дипломатичного уряду з метою отримання дозволу – візи на в'їзд на територію цієї іноземної держави.

Вільний час – 1) час, вільний від праці та незаперечних занять, які суб'єкт має в своєму розпорядженні самостійно; 2) частина позаробочого часу, не пов'язана із задоволенням природних потреб та вимушеною для виконання діяльністю нетрудового характеру (наприклад, переміщення у просторі).

Внутрішній туризм – тимчасове переміщення громадян даної країни з постійного місця проживання в межах цієї країни з метою лікування, відпочинку та туризму.

Внутрішній турист – 1) тимчасовий відвідувач, що ночує, тобто здійснює у відвідуваному місці щонайменше одну ночівлю в колективному чи індивідуальному засобі розміщення. Постійно проживає у певній місцевості і який подорожує з метою туризму в іншу місцевість у межах своєї країни, але поза межами середовища його нормального проживання на термін, що не перевищує 6 місяців з метою туризму, і не займається на місці тимчасового перебування оплачуваною роботою з місцевого джерела; 2) людина, яка залишає місце свого постійного проживання з метою відвідування місця, розташованого не ближче 50 миль (80,5 км) від місця проживання. Ця подорож може мати на меті професійні причини, розваги, особисті потреби, інші цілі, крім індивідуальних денних переміщень до місця роботи; 3) будь-яка людина незалежно від громадянства, яка проживає в країні і відвідує в межах країни будь-яке інше місце, крім місця її звичайного проживання, протягом принаймні однієї ночі, і основна мета подорожі якої не включає оплачувану діяльність у місці відвідування.

Водний туризм – популярний вид туризму, при якому відпочинок здійснюється на воді з використанням байдарок, човнів, катамаранів, теплоходів та інших плавальних засобів.

Все включено (all inclusive) – система обслуговування в готелях, за якої харчування, напої (найчастіше місцевого виробництва) та окремі види послуг не потребують додаткової оплати. Різновидом даної системи обслуговування є система *tax inclusive*, коли перелік додаткових послуг може бути суттєво розширений і включає безкоштовне користування сауною, перукарнею, заняття різними видами спорту тощо.

Всесвітня туристична організація (ВТО) – Всесвітня туристична організація, міжнародна міжурядова асоціація, що сприяє розвитку світового туризму. Відповідно до Статуту ВТО основна її мета – сприяння розвитку туризму для внесення вкладу в економічний розвиток, міжнародне порозуміння, мир, процвітання, загальна повага та дотримання прав людини та основних свобод для всіх людей без різниці раси, статі, мови та релігій.

Вузол рекреаційний – просторове поєднання рекреаційних систем різного функціонального профілю, ієрархії, планових та самодіяльних туристичних маршрутів у межах міського чи іншого поселення, що містить розвинену рекреаційну інфраструктуру.

Гарантоване бронювання – вид послуги, за якою гість, який забронював номер, може у будь-який час заїхати в номер протягом терміну бронювання. У свою чергу гість зобов’язується сплатити за номер, навіть якщо він номером не користувався, або скасувати бронювання до певної години, встановленої готелем.

Гарячий лист – лист з відомостями про втрачені або вкрадені кредитні картки, що розсилається в готелі та інші організації, де використовуються кредитні картки.

Гастрономічний тур – спеціальний тур для любителів їжі.

Географія міжнародного туризму – основний розділ географії туризму, що займається вивченням розміщення основних туристичних центрів та центрів туризму у різних районах світу, проблемами глобального туристичного районування, а також фактичною територіальною організацією міжнародного туризму, тенденціями та перспективами їх розвитку.

Географія туризму – 1) галузева географічна дисципліна, що досліджує територіальне поширення природних та антропогенних ресурсів (клімат, пляжі, пейзаж, мінеральні води, історія, культура тощо), що вивчає характер і структуру використання вільного часу та пов’язаного з ним дозвілля, а також напрямки туристичних потоків; 2) наукова дисципліна, що вивчає територіальну диференціацію сфери (індустрії) туризму, передумов її розвитку, процесів формування туристично-рекреаційних зон, районів, центрів та їх сучасного використання.

Гід – 1) провідник-професіонал, який обслуговує туристів під час показу ним різних пам’яток; 2) путівник, довідник для туристів; 3) провідник, офіційний представник туристично-екскурсійного бюро, який показує екскурсантам-туристам природні та культурні пам’ятки населеного пункту чи регіону; 4) фахівець із проведення екскурсій з туристами, який має на це ліцензію.

Гід-перекладач – 1) професійно підготовлена фізична особа, яка надає екскурсійно-інформаційні, організаційні послуги туристам щодо ознайомлення з туристичними ресурсами в країні (місці) тимчасового перебування; 2) екскурсовод туристичної групи, який вільно володіє мовою країни перебування, знання якої необхідне для перекладу та здійснення діяльності з ознайомлення екскурсантів (туристів) з об’єктами показу в країні (місці) тимчасового перебування.

Гірський туризм – походи, що передбачають проходження маршрутів пішки гірською місцевістю, подолання перевалів вище 3000-3500 м, проходження скельних ділянок, крутих схилів, льодовиків, сніжників, гірських річок.

Гостинність – найважливіша споживча якість туристичного продукту та туристичних послуг, що надає можливість клієнту переконатися в тому, що йому раді, його поважають, і тут його обслуговування ведеться за принципами: «все для клієнта», «клієнт завжди правий».

Гостювий чек – квитанція, що пред'являється господареві ресторану чи бару, часто використовується як частина ваучера.

Готель – 1) майновий комплекс (будівля, частина будівлі, обладнання та інше майно), призначений для надання послуг; 2) підприємство, призначене для тимчасового проживання; 3) основне підприємство промисловості гостинності, метою діяльності якого є прийом, обслуговування, забезпечення відпочинку та харчування відвідувачів; 4) колективний засіб розміщення, що складається з певної кількості номерів, що має єдиний посібник, що надає набір послуг (мінімум – заправку ліжок, прибирання номера та санвузла) та згрупований у класи та категорії відповідно до послуг та обладнання номерів, що надаються; 5) юридична особа або індивідуальний підприємець, який має на праві власності, умовах оренди або на іншій законній підставі майновий комплекс (нерухоме майно), що знаходиться під єдиним управлінням (керівництвом), з числом номерів не менше десяти, та призначений для надання громадянам послуг готелів та аналогічних місць проживання; б) традиційний тип готельного закладу високого розряду, що має всі умови для комфортного розміщення туристів; 7) юридична особа, що являє собою, як правило, відокремлену будівлю (комплекс будівель), призначену для тимчасового проживання.

Готельна діяльність – діяльність юридичних осіб та індивідуальних підприємців, які мають або наділені в установленому порядку майновими правами на будь-який колективний засіб розміщення за безпосереднім розпорядженням та керуванням ним, для надання послуг розміщення та обслуговування громадян, а також інша діяльність з організації та надання готельних послуг, включаючи їхню реалізацію.

Готельна індустрія – вид економічної діяльності, який включає надання готельних послуг та організацію за винагороду короткострокового проживання в готелях, кемпінгах, мотелях,

шкільних та студентських гуртожитках, будинках для приїжджих для споживання туристичних послуг.

Готельний ланцюг – одна з ланцюжкових, франшизних або інших готельних систем, члени якої користуються особливими привілеями, особливо у національній системі бронювання.

Гранична місткість рекреаційних ресурсів – один з нормативів гранично допустимих концентрацій відпочиваючих і туристів в природних комплексах.

Гранично допустиме навантаження – нормативний показник, що вказує рівень навантажень, після яких починаються незворотні зміни природного комплексу.

Гроші кишенькові – сума грошей, призначена для оплати дрібних витрат туристів та визначена відповідно до існуючих у країні правил.

Група туристів – група осіб, які подорожують разом, що прибувають і вибувають в один і той же час, на однакових умовах (стандартний пакет послуг), які є для турагента та готелю окремою одиницею. За міжнародними нормами група – 15 осіб, проте групою може вважатися і 7-10 осіб.

Групова (колективна) подорож – спільна поїздка кількох осіб за єдиним маршрутом та на однакових для всіх умовах. Об'єднання мандрівників в одну групу обумовлюється спільністю інтересів та цілей поїздки, а також порівняно нижчими цінами на тури порівняно з індивідуальними подорожами через надання групових знижок. За міжнародними нормами груповою подорожжю вважається спільна поїздка 15 осіб та більше.

Груповий інклюзивний тур – тур, що включає авіа- та наземне обслуговування не менше 15 осіб.

Груповий тур – туристична поїздка або маршрут для групи туристів чисельністю від 5 осіб та вище. На таку групу можна отримати досить суттєві знижки на всі види послуг.

Груповий туризм – вид туризму, у якому туристичну подорож здійснюють групи людей (зокрема й сім'ї) за індивідуальним планом чи з плану туристичної фірми, що включає визначення районів відвідування, тривалість зупинок, умов ночівлі тощо.

Гуртожиток – недорогий готель з обмеженим сервісом. Надає платне розміщення для молоді, яка подорожує пішки, на велосипедах тощо.

Дайвінг – підводне занурення з аквалангом.

Дальній туризм – поїздки, що потребують витратити на проїзд до місця призначення понад 4 години літаком, 4 дні автомобілем, 4-5 днів теплоходом.

Дата зняття броні – дата, коли незатребувана заброньована кімната або квиток надходять до основного продажу.

Декларація митна – документ, що видається митними службами, який містить відомості про багаж, наявність валюти у туриста та заповнений туристом під час перетину кордону.

Денна норма – обмежена ціна розміщення лише на ніч чи день.

Дестинація – територія, що пропонує певний набір послуг, які відповідають потребам туриста, задовольняють його попит на перевезення, нічліг, харчування, розваги і є метою його подорожі.

Дитячий туризм – організована подорож групи дітей шкільного віку (від 7 до 17 років) у супроводі керівника.

Діловий туризм – 1) туристична подорож з діловими цілями без отримання доходів за місцем подорожі; 2) тимчасові відрядження зі службовими цілями, включаючи участь у конференціях, конгресах та інше без отримання доходів у місці відрядження; 3) вид туризму, складовою частиною якого є подорожі спеціалізованих груп з однорідним професійним складом, що здійснюються за рахунок підприємств як заохочення кращих працівників.

Договір із туристом – документ, що підтверджує угоду туриста з туроператором/турагентом, який визначає взаємні права та обов'язки щодо придбання туристичних послуг.

Договір на туристичне обслуговування – угода між туроператором або турагентом та туристом щодо надання туристичних послуг.

Договір перевезення пасажирів – договір між туроператором та перевізником, згідно з яким перевізник зобов'язується перевезти пасажирів до пункту призначення, а у разі здачі пасажиром багажу також доставити багаж до пункту призначення.

Договір франшизи – договір про передачу прав та привілеїв виробника туристичних послуг на їх реалізацію (збут). Передбачає використання торгової марки франшизодавця як гарантії якості послуг.

Додаткове рекреаційне заняття – елемент рекреаційної діяльності, що має структуроутворююче значення та доповнює

спеціалізацію рекреаційної системи.

Дозвілля – індивідуальний вільний час, що обирається людиною, в процесі якого вона не займається оплачуваною працею, а також непорушними обов'язками повсякденного життя (роботою по дому, вихованням дітей, доглядом за собою).

Документи проїзні групові – транспортні папери, оформлені на групу туристів, що підтверджують право групи на проїзд у даному транспорті (квитки, турпутівки з відривним талоном та ін.)

Допустимі рекреаційні навантаження – межа інтенсивності впливу, при досягненні якої природна система в цілому не втрачає здатності до самовідновлення, тобто процеси рекреаційної дигресії є зворотними.

Дорожній чек – банківський платіжний засіб, який можна обміняти на готівку в тій валюті, в якій він виписаний, або на еквівалентну суму в іноземній валюті за чинним курсом.

Д్యюті-фрі – система безмитної торгівлі в аеропортах, на бортах літаків, поромах та інших транспортних засобах, або в окремих місцях відвідування іноземців (як правило, сигарети, вино, парфумерія та сувеніри).

Е

Екзотичність території – ступінь контрастності місця відпочинку та місця постійного проживання.

Екологічна оцінка рекреаційних ресурсів – оцінка рекреаційних ресурсів, яка передбачає: визначення фонового екологічного стану територій та акваторій; виявлення місцевих та локальних ареалів, привабливих для організації екотурів, які одночасно володіють достатньою екологічною стійкістю; діагностику рівня екологічної безпеки для туристів

Екологічна стежка – спеціальний маршрут, який створюється на природно-заповідних територіях з метою демонстрації природоохоронних, естетичних та культурних цінностей.

Екологічний пропускний потенціал – рівень відвідуваності об'єкта чи місцевості, перевищення якого призводить до неприйнятних екологічних наслідків, або внаслідок дій (чи природних процесів життєдіяльності) самих туристів, або внаслідок функціонування інфраструктури, що обслуговує туризм.

Екскурсант – 1) громадянин, який відвідує країну (місце) тимчасового перебування в оздоровчих, пізнавальних, професійно-

ділових, спортивних, релігійних та інших цілях без заняття оплачуваною діяльністю в період менше 24 годин і без ночівлі в відвідуваній країні; 2) тимчасовий (одноденний) відвідувач місцевості, населеного пункту, території чи іншої країни, незалежно від його громадянства, статі, мови та релігії, що знаходиться в даній місцевості з метою туризму не більше 24 годин без ночівлі в країні (місці) тимчасового перебування та використовує послуги екскурсовода (гіда), гіда-перекладача.

Екскурсійна діяльність – діяльність юридичних та фізичних осіб, які мають у встановленому порядку права на організацію відвідувань громадянами туристичних ресурсів у країні (місці) тимчасового перебування та їх реалізації, а також інша діяльність, яка не включає ночівель екскурсанта у місці перебування та охоплює період перебування не більше 24 годин.

Екскурсійна послуга – туристична послуга із задоволення пізнавальних інтересів туристів/екскурсантів, включаючи розробку та впровадження програм екскурсійного обслуговування або окремих екскурсій, організацію та проведення екскурсій.

Екскурсійне бюро – юридична особа або індивідуальний підприємець, який здійснює в установленому порядку екскурсійну діяльність, у тому числі щодо планування, організації, просування та реалізації комплексної екскурсійної послуги, включаючи проведення екскурсії, а також надання інших послуг, пов'язаних із проведенням екскурсії.

Екскурсія – 1) методично продуманий показ пам'яток історії та культури, в основі якого лежить аналіз екскурсантами об'єктів, що знаходяться перед очима, а також уміла розповідь про події, пов'язані з ними; 2) прогулянка, що ставить своїм завданням вивчення певної теми на конкретному матеріалі, доступному спогляданню; 3) наочний метод здобуття певних знань на задалегідь розроблену тему шляхом відвідувань певних об'єктів зі спеціальним керівником (екскурсоводом); 4) колективна поїздка чи прогулянка з науково-освітньою чи розважальною метою; 5) відвідування визначних чимось об'єктів (пам'ятники культури, музеї, місцевість тощо), форма і метод набуття знань, проводиться, зазвичай, колективно під керівництвом спеціаліста-екскурсовода; 6) туристична послуга, що забезпечує задоволення духовних, естетичних, інформаційних та інших пізнавальних потреб туриста чи екскурсанта; 7) процес наочного пізнання навколишнього світу: особливостей природи, сучасних та історичних ситуацій, елементів

побуту, тобто пам'яток певного міста чи регіону – заздалегідь обраних об'єктів, що вивчаються на місці їхнього розташування; 8) тематичний маршрут з метою відвідування визначних об'єктів та місцевостей; 9) короткочасне переміщення людей з метою вивчення об'єктів та явищ (*наукова екскурсія*), набуття знань (*пізнавальна, навчальна екскурсія*) або отримання естетичного задоволення (*розважальна екскурсія*) та оздоровлення (*оздоровча екскурсія*) від огляду природних пам'яток, контакту з природою, ознайомлення з музеями, пам'ятками культури тощо; 10) колективне відвідування музею, визначного місця, виставки тощо; 11) туристична послуга, що забезпечує задоволення духовних, естетичних, інформаційних та інших пізнавальних потреб туриста чи екскурсанта.

Екскурсолод (гід) – професійно підготовлена особа, яка провадить діяльність з ознайомлення екскурсантів (туристів) з об'єктами показу в країні (місці) тимчасового перебування.

Експозиція – систематизоване розміщення експонатів на виставці (ярмарку).

Експонат – товар чи послуга, що демонструється на виставці.

Експонент – учасник виставки.

Елементи туристичного ринку – до них відносяться: 1) *попит* – форма прояву потреби населення у туристичному продукті, забезпечена грошима; 2) *пропозиція* – вся маса призначених для продажу турів, послуг туризму та товарів туристично-сувенірного призначення. До *пропозицій* на туристичному ринку відносяться напрямки (регіони перебування) та обсяг турів (послуг), призначених для продажу та пропонованих покупцям протягом якогось періоду за певною ціною; 3) *конкуренція* – взаємна боротьба підприємців за монопольне, чи найкраще становище на туристичному ринку. Конкурентна боротьба ведеться двома основними методами: ціновою та неціновою конкуренцією. Через *цінову конкуренцію* продавці впливають на попит головним чином у вигляді зміни в ціні. За цінової конкуренції продавці підвищують або знижують ціну залежно від попиту. Але дедалі більшу роль грає *нецінова конкуренція*, коли виробник виділяє свій товар із низки аналогічних товарів конкурентів, надаючи йому унікальні для покупця характеристики; 4) *вартість* – грошове вираження вартості туристичних товарів і послуг, запропонованих для реалізації споживачеві на туристичному ринку.

Естетична оцінка ландшафту – визначення розміру (інтенсивності) позитивних емоцій, що надають сприятливий вплив

на самопочуття людини, в ході формування уявлень про навколишнє природне середовище для різних соціальних або національно-регіональних груп населення.

Є

Європейський план – готельний тариф, що включає лише вартість розміщення (без вартості харчування).

Ємність туристичного ринку – здатність реалізувати певний обсяг туристичного продукту при існуючих цінах та пропозиції протягом певного проміжку часу (як правило, за рік).

З

Залізничний круїз – залізнична туристична поїздка протягом кількох днів круговим маршрутом з використанням потягу не тільки для пересування, а й для надання туристам розміщення, харчування тощо з зупинками за маршрутом для проведення екскурсій.

Залізничний туризм – подорож, що здійснюється залізницею на спеціалізованому залізничному транспортному засобі, фізичними особами тривалістю від 24 годин до одного року, або менше 24 годин, але з ночівлею, в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових, релігійних та інших цілях.

Замкнений круговий маршрут – круговий маршрут з транспортуванням пасажирів до місця призначення і назад одним і тим же видом транспорту.

Замовлення на туристичну послугу – попередній договір між споживачем та виконавцем послуги, що визначає юридичні, економічні та технічні відносини сторін.

Засоби розміщення – організації, що надають за плату послуги розміщення та інше обслуговування туристам. Сюди входять організації готельного типу, гуртожитки, кемпінги, приватні будинки, квартири та інші приміщення, що здаються у найм.

Засоби та системи розміщення – основні засоби – будівлі різних типів та видів (від куреня або бунгало до супер гігантського готелю), пристосовані спеціально для прийому та організації ночівлі тимчасових відвідувачів з різним рівнем сервісу.

Заявка на бронювання – письмове доручення покупця продавцю туристичного продукту чи транспортної послуги на бронювання конкретного обслуговування. Повинна містити

інформацію про послугу, що замовляється, тобто про вид і клас обслуговування та його конкретні терміни.

Зелена зона – 1) територія за межами міської межі, зайнята лісами та лісопарками, що виконують захисні та санітарно-гігієнічні функції та є місцем відпочинку населення; 2) широкий пояс навколо міста чи іншого населеного пункту, де зберігається деревна рослинність, чагарники, трав'яний покрив та тваринний світ з метою створення умов для очищення середовища від забруднення, збагачення повітря киснем та підтримки умов відпочинку населення.

Зелений коридор – місце перетину кордону для перевезення речей, які не підлягають обов'язковому митному декларуванню.

Землі рекреаційного призначення – виділені в установленому порядку ділянки землі, призначені для організованого масового відпочинку та туризму населення. На землях рекреаційного призначення забороняється діяльність, що перешкоджає використанню їх за цільовим призначенням.

Знижка – сума, на яку знижено оголошену ціну туристичного обслуговування або транспортних послуг у зв'язку із застосуванням вигідних для продавця умов угоди.

Зона відпочинку – традиційно використовувана природна чи спеціально організована територія, де мешканці населеного пункту проводять години дозвілля; зазвичай розташовується в межах зеленої зони, але може бути і всередині поселень (парки, сквери тощо).

Зона господарського призначення – функціональна зона, в межах якої здійснюється господарська діяльність, необхідна для забезпечення функціонування рекреаційної території.

Зона комфорту – 1) оптимальне для людини поєднання всіх фізичних та соціально-економічних факторів середовища; 2) комбінація температури, вологості та вітру, при якій більшість людей почувається найкращим чином.

Зона короткотермінового відпочинку населення – рекреаційна територія, розташована поблизу місць проживання населення.

Зона охорони історико-культурних об'єктів – функціональна зона, в межах якої забезпечуються умови для збереження історико-культурних об'єктів.

Зона пізнавального туризму – функціональна зона, призначена для організації екологічної освіти та ознайомлення з визначними об'єктами.

Зона традиційного екстенсивного природокористування –

функціональна зона, що виділяється в районах проживання корінного населення, де допускаються традиційна господарська діяльність, кустарні та народні промисли, а також пов'язані з ними види користування природними ресурсами.

Зона туристичного інтересу – частина національної території, офіційно оголошеної в цій якості, на якій є два або три центри з прийому туристів, підтвержені відповідними урядовими актами та мають щонайменше 5000 місць для проживання.

Зонування національного парку – поділ території національного парку на ділянки (одним масивом чи розрізнено) з різним режимом експлуатації. Як правило, виділяють 3-4 зони: заповідну, господарську та рекреаційну. На додачу до вищезгаданих виділяють також буферну зону.

Зоопарк – більш-менш великі вольєри (від кліток до обгороджених площ для напіввільного утримання), акваріуми та басейни з прісною та морською водою (де містять морські види), призначені для життя, розведення та демонстрації диких тварин з культурно-просвітницькими цілями у поєднанні з парковими насадженнями для відпочинку відвідувачів.

I

Ігорний бізнес – специфічна форма підприємництва, що розвивається в рамках промисловості дозвілля, може розвиватися або в рамках спеціальних установ (гральні будинки, казино), або у поєднанні зі спортивними змаганнями коней (тоталізатор, бігу), або як одна з послуг відпочинку на круїзних судах.

Імідж - сприятливе чи несприятливе сприйняття споживачем певної фірми, і навіть її товарів на ринку.

Інвестування у туризмі – система принципів, критеріїв, відносин, яка регулює напрям капітальних вкладень у розвиток туризму у межах країни, регіону, фірми. При інвестуванні важливо визначити рівень рентабельності, який залежить від тривалості та умов використання об'єкта інвестування. Критерії вибору, що впливають на прийняття рішення про інвестуванні: *величина капіталовкладень*, визначається фінансовими можливостями підприємства; *термін інвестування*, який не повинен перевищувати максимальних термінів відшкодування фондів, інакше ризик може стати надто значним; *рентабельність*, яка може забезпечити достатній прибуток від цих капіталовкладень.

Індивідуальна подорож – незалежна подорож однієї або кількох осіб і пов'язана з обслуговуванням, що має персональний характер, як правило, з вищими цінами. У міжнародній практиці індивідуальними подорожами вважаються поїздки з чисельністю групи менше ніж 15 осіб. У будь-якому випадку подорожі (перебування, поїздки, тури) проводять за заздалегідь обраними маршрутами та програмами перебування, і вони мають певну тривалість та мету.

Індивідуальний тур – тур з певним набором турпослуг, замовлений клієнтом (або невеликою групою) на власний розсуд, включаючи розміщення, харчування, трансфер, екскурсійну та розважальну програму.

Індустрія гостинності – система сучасних виробництв, підприємств, сервісних установ та організацій, що спеціалізуються на обслуговуванні людей, які приїжджають у певну місцевість на порівняно короткий період часу з метою відпочинку, ділових зустрічей або з особистими цілями.

Індустрія дозвілля – сукупність сучасних галузей, виробничих підрозділів, установ та фірм, призначення яких зводиться до створення товарів, надання продукції та послуг для використання їх людиною у вільний час.

Індустрія розваг – частина індустрії дозвілля, що складається з сукупності сучасних виробництв, великих організацій та невеликих фірм, що виробляють товари для реалізації емоційно насиченого відпочинку, створюють умови для захоплюючого проведення вільного часу.

Індустрія туризму – комплекс туристичного господарства.

Індустрія харчування – система сучасних виробництв, торгових фірм, великих центрів та невеликих пунктів обслуговування, пов'язаних зі створенням та переробкою продовольчої продукції, її розфасовкою та продажем через торговельну мережу, з приготуванням харчових напівфабрикатів, що вимагають подальшої обробки, а також з приготуванням їжі та її вживанням.

Інклюзив тур – 1) найпоширеніший вид індивідуальної чи групової подорожі в організованому туризмі; 2) туристична поїздка з наданням туристу певного, жорсткого, заздалегідь спланованого набору послуг розміщення, харчування, транспорту, екскурсійного та іншого обслуговування; 3) подорож, що продається туристичними фірмами у вигляді повного комплексу (пакету) послуг, що включає

отримання візи, перевезення, розміщення в готелі, харчування, трансфер, екскурсійне обслуговування за маршрутом подорожі; 4) чітко спланована за маршрутом, часом початку та закінчення поїздки, що включає обов'язковий набір послуг із зазначенням їх вартості та якості; 5) тур (туристичний план, маршрут), відповідно до якого транспортне обслуговування авіа- або наземним транспортом оплачується одночасно з харчуванням, розміщенням та іншими туристичними послугами; 6) групова туристична подорож за заздалегідь встановленим маршрутом з попередньою оплатою транспортних витрат. З метою економії коштів у вартість путівки іноді включають деякі види туристичного обслуговування; 7) основний вид індивідуального чи групового туру. Як правило, є жорстко спланованим за маршрутом, часом, терміном, набором і якістю послуг поїздки, яка продається споживачеві як нероздільний на елементи товар за загальною ціною, що зазвичай включає вартість як обслуговування, так і проїзду маршрутом.

Інсенсив-туризм – 1) вид ділового туризму; туристичні поїздки, що організуються підприємствами та фірмами для своїх співробітників чи партнерів як винагорода за високі показники в роботі; 2) різновид ділового туризму, тобто туристичні поїздки (зазвичай групові), що надаються адміністрацією підприємств та установ своїм співробітникам на виключно пільгових умовах або безкоштовно як премія за високі виробничі показники.

Інструктор туризму – професійно підготовлена фізична особа, яка має відповідну кваліфікацію та досвід проходження туристичних маршрутів.

Інструктор-провідник – професійно підготовлена особа, яка супроводжує туристів та забезпечує їхню безпеку при проходженні туристичних маршрутів.

Інтер-райл – система проїзних квитків на залізничному транспорті, що дозволяє протягом певного терміну дії їздити всередині зони квитка без обмежень.

Інформативність ландшафту – кількість і якість інформації, яку отримує людина, що перебуває в тому чи іншому природному комплексі.

Інформаційний чек – алфавітний листок, де зареєстровані гості записані відповідно до номерів кімнат.

Інфраструктура – дороги, стоянки для автомобілів, дренаж стічних вод, каналізація, водопровід, електрика – все необхідне для повноцінного проживання на даній території.

Інфраструктура туризму – комплекс споруд, інженерних і комунікаційних мереж, у тому числі телекомунікаційного зв'язку, доріг, суміжних індустрії туризму підприємств, які забезпечують нормальний доступ туристів до туристичних ресурсів та їх належне використання з метою туризму, а також забезпечення життєдіяльності підприємств індустрії туризму.

Історичні місця – міста та місцевості з високим рекреаційним потенціалом, що створюють поряд із природними об'єктами та національними (природними) парками «каркас» рекреаційної системи країни, регіону, території. Вони є важливим ресурсом туризму.

І

Їдальня – тип підприємства громадського харчування, в якому здійснюється приготування харчової продукції, різноманітної за днями тижня для різних груп контингенту, що обслуговується (студенти, туристи, робітники та ін.).

К

Каботажна ціна – знижена ціна для мешканців певної країни, що подорожують усередині цієї країни.

Кадастр – систематизоване зведення даних, що включає якісний і кількісний опис об'єктів або явищ, у ряді випадків з їх еколого-соціально-економічною оцінкою.

Кадастр туристичних ресурсів – узагальнена (економічна чи екологічна) споживча (вартісна чи бальна) оцінка туристичних ресурсів.

Кайонінг – спуск гірською річкою та прилеглим до неї каньйоном за допомогою мотузки без плавзасобу.

Караванінг – вид автотуризму, при якому в ролі засобів розміщення використовують караван.

Караванний туризм – вид автотуризму, при якому як засіб розміщення використовується самохідний або фургон (караван), що причіпляється до автомобіля.

Карта прибуття – бланк, що заповнюється туристом після прибуття в іншу країну та пред'являється на прикордонному КПП.

Карти рекреаційні – тематичні карти, створені в результаті спеціальних досліджень, які містять інформацію про рекреаційну

діяльність як соціально-економічне явище.

Каталог туроператора – інформаційно-реklamний проспект туроператора, що містить докладну характеристику його інклюзивних турів.

Категорії готелю – класифікаційне угруповання, що характеризується певним комплексом вимог; класифікація готелів за категоріями, заснована на комплексі вимог до будівель, матеріально-технічного обладнання готелів, номенклатури та якості послуг, рівню обслуговування.

Квота – 1) частка загальної кількості місць у готелях та транспортних засобах, квитків у культурно-видовищні установи тощо, що виділяється для туристів (пасажирів) якоюсь туристичною фірмою, готельною організацією, перевізником; 2) певна частина місць у готелі або засобах пасажирського транспорту, яку їх власник виділяє за договором своєму замовнику, наприклад, турфірмі, на весь сезон або його частину для їх продажу своїм клієнтам на погоджених із власником умовах. Замовник, який одержав квоту місць, несе матеріальну відповідальність за їх використання.

Кемпер – турист, що подорожує автотранспортом і користується кемпінгом.

Кемпінг – 1) вид автомобільного туризму, що характеризується тим, що туристи під час поїздки мешкають у спеціально обладнаних таборах; 2) табір для автотуристів, обладнаний наметами або іншими легкими спорудами літнього типу, автомобільною стоянкою, системою водопостачання та каналізації, оснащений пристроями для приготування їжі; 3) табір для автотуристів, розташований у замиській місцевості або в зоні відпочинку (літні будиночки, намети, що мають елементарні зручності); 4) літній технічно обладнаний табір для автотуристів (наявність зв'язку, водопроводу, можливість технічного огляду автомобілів).

Кімнатний лист – лист з прізвищами, що використовується в готелі для реєстрації груп, а також для організації вечорів відпочинку.

Кімнатний сервіс – наявність у готелі послуг з доставки в номер їжі, напоїв, кореспонденції.

Клас – розряд пасажирських залізничних вагонів, кают на теплоходах, місць на літаках, що встановлюється залежно від ступеня зручностей, що надаються пасажирам (туристам).

Класифікація готелів – система оцінки готельних організацій щодо якості послуг. Класифікація враховує всі фактори, що впливають на якість послуг, наприклад якість будівництва та

оздоблення будівлі, його архітектуру, зручності номерного фонду, місць загального користування, наявність підприємств харчування, побутових служб, кваліфікацію персоналу та місцезнаходження. Існують різні системи класифікації готелів. Найбільш поширеною є п'ятизіркова система класифікації.

Клубний відпочинок у режимі реального часу – відпочинок, тривалість проведення якого залежить від кількості балів, які має член клубу, кредитних очок або інших одиниць вимірювання, що застосовуються клубом, які визначають також і вибір засобів розміщення; 2) вид відпочинку в засобах розміщення клубу, що є частиною туристичного комплексу та обладнаний для надання різних послуг на умовах та в терміни, що визначаються договором на клубний відпочинок і статутом клубу.

Коефіцієнт завантаження готелю – співвідношення загальної кількості місць, номерів, що є в експлуатації, і кількості місць, номерів, проданих клієнтам, в готелі протягом певного часового інтервалу. Коефіцієнт завантаження готелю є показником використання номерного фонду готелю та свідчить про рівень ефективності його комерційної роботи.

Комбінований квиток – квиток на поїздку з використанням двох і більше транспортних засобів (наприклад, літак-теплохід, поїзд-автобус і т. д.)

Комерційна норма – знижена ставка для постійного клієнта, в якому зацікавлений готель, для зайнятості номерів готелю.

Комерційний готель – готель, з усім необхідним для гостей-бізнесменів.

Комісійна винагорода – грошова винагорода, що виплачується виробниками туристичних або транспортних послуг, турагенту за посередництво у продажі цих послуг туристам. Комісійна винагорода виплачується за нормою, що визначається у відсотковому відношенні до ціни проданих послуг, та є основним джерелом доходів турагента.

Комісійна заохочувальна винагорода – комісійна винагорода, що виплачується турагенту за вищою нормою за продаж туристичних послуг понад узгоджений обсяг. Заохочувальна комісійна винагорода є засобом стимулювання турагентств до активнішого продажу туристичних послуг.

Комісійні – сума грошей, що визначається у відсотках вищих за ціну продажу, яку пропонують власники туроператорських і транспортних компаній турагентам за продаж туристичних послуг, послуг авіакомпаній тощо.

Комплексне обслуговування – стандартний набір туристичних послуг, що зазвичай включає зустріч і проводи, розміщення в готелі, харчування та екскурсійне обслуговування.

Комфортність ландшафту – властивість ландшафту викликати суб'єктивне почуття та об'єктивний стан спокою в навколишньому природному середовищі, що заспокоює нервову систему та забезпечує весь комплекс здоров'я людини.

Комфортність територіальних рекреаційних систем – здатність територіальних рекреаційних систем задовольняти вимоги відпочиваючих.

Континентальний план – метод розрахунку вартості кімнати в готелі, коли ціна включає континентальний сніданок - солодку булочку і каву, а також вартість самої кімнати.

Концепція туризму – сукупність наукових поглядів на сучасний стан та прогноз основних напрямів розвитку туризму.

Кочовий туризм – вид рекреаційної діяльності, що передбачає постійне пересування, зміну місця перебування.

Кроки – короткий опис туристичного маршруту чи подорожі (ілюстрації, карти, схеми, текстові описи об'єктів).

Круїз – 1) морська подорож зазвичай замкненим колом, з радіальними поїздками з портів у внутрішні райони країн; 2) вид водного транспорту, що використовується у туризмі; 3) морська або річкова туристична поїздка на теплоході, що використовується як засіб перевезення, розміщення, харчування, розваг тощо, що включає програму берегового обслуговування; 4) морська або річкова туристична подорож, як правило, замкненим колом на одному теплоході за встановленим маршрутом із зупинками в місцях, що викликають певний інтерес у туристів або у відправних пунктах екскурсій; 5) туристична поїздка з використанням того чи іншого транспортного засобу не тільки для переміщення, а й для тимчасового проживання, харчування та обслуговування; 6) морська подорож на теплоході певним маршрутом зі стоянками на екскурсії. Існують також авіаційні та залізничні круїзи.

Культурна спадщина – матеріальні та духовні цінності народів, створені в минулому, а також пам'ятники та історико-культурні території та об'єкти, значущі для збереження та розвитку самобутності народів.

Культурний туризм – вид міжнародної туристичної подорожі, пов'язаний із знайомством туристів із національними культурами,

звичаями та традиціями в країні перебування.

Культурно-історичні рекреаційні ресурси – складова частина рекреаційних ресурсів; матеріальні об'єкти, що несуть семантичну та естетичну інформацію та можуть бути використані в екскурсійній діяльності для забезпечення специфічних потреб людини в спілкуванні з культурним надбанням суспільства.

Культурно-історичні ресурси включають: *матеріальні ресурси* – всі засоби виробництва та матеріальні цінності суспільства (пам'ятки історії та культури, підприємства всіх галузей національної економіки), які можуть задовольняти пізнавальні потреби людей; *духовні ресурси* – досягнення суспільства у державно-суспільному житті, науці, культурі, мистецтві.

Курорт – готель, до якого прибувають гості на час відпустки з рекреаційною метою, для розваг.

Курортна місцевість – місцевість із природними лікувальними факторами (клімат, мінеральні води, лікувальні грязі тощо) сприятливими для зміцнення здоров'я, лікування та профілактики захворювань.

Курортна справа – сукупність усіх видів науково-практичної діяльності з організації та здійснення профілактики захворювань, лікування та реабілітації хворих на основі використання природних лікувальних ресурсів, вивчення їх властивостей та механізму дії, комплекс заходів з організації, будівництва, управління курортами, забезпечення лікування та культурно-побутового обслуговування громадян, експлуатації та охорони природних лікувальних ресурсів та санітарної охорони курортів.

Курортні фактори – природно-лікувальні фактори, що використовуються для профілактики, терапії та медичної реабілітації хворих на курортах та курортних місцевостях. Основні курортні фактори – ландшафтно-кліматичні умови, лікувальні грязі та мінеральні води.

Курортно-рекреаційні ресурси – сукупність природно-кліматичних факторів та штучно створеної інфраструктури, призначеної для лікувально-оздоровчих та рекреаційних заходів, які визначають можливість та перспективи розвитку в різних регіонах курортних комплексів, необхідних для рекреації курортних комплексів.

Ландшафт рекреаційний – підтип антропогенного ландшафту; підтип географічних систем, що беруть участь у відтворенні ресурсів та умов природного середовища, психофізичної енергії населення та виступають як об’єкт охорони середовища, що оточує людину, та раціонального використання природних ресурсів.

Ландшафтна архітектура – 1) будівництво з урахуванням пейзажних особливостей місцевості; 2) проєктування садів, парків, рекреаційних зон тощо.

Ландшафтний дизайн – напрямок у ландшафтній архітектурі, що розглядає цілеспрямоване проєктування фрагментів архітектурно-ландшафтного середовища, у тому числі шляхи зміни природних об’єктів за певними правилами (їх «опредметнення» – надання предметних форм тощо) з метою найкращого їх пристосування до потреб людини.

Ландшафтні парки – типові представники різноманітних природних зон та ландшафтів, спеціально організовані для прогулянок, екологічного туризму та проведення наукових екологічних і ландшафтних досліджень.

Лист очікування – список осіб, які чекають на підтвердження своїх заявок на бронювання місць у готелі або на транспорті.

Лісопарк – 1) великий природний ліс, зазвичай недалеко від великого населеного пункту або всередині нього, пристосований («окультурений») для масового відпочинку, спорту, розваг та задоволення культурних та естетичних потреб людей; 2) упорядкований ліс, призначений для вільного короткочасного відпочинку та наведений шляхом поступової реконструкції у певну ландшафтну систему; 3) частина лісу, призначена для масового відпочинку населення.

Ліцензія – спеціальний дозвіл на провадження конкретного виду діяльності при обов’язковому дотриманні ліцензійних вимог та умов, виданий ліцензійним органом юридичній особі або індивідуальному підприємцю.

Ліцензія на здійснення міжнародної туристичної діяльності – офіційний документ, який дозволяє здійснення міжнародної туристичної діяльності на всій території країни протягом встановленого терміну та визначає умови її здійснення.

Ліцензування у туризмі – система надання державними органами ліцензій на провадження певної підприємницької

діяльності у сфері туризму.

Локус – композиційний елемент територіальної рекреаційної системи, що має форму точкових елементів планувальної структури.

Льотний купон – частина авіаквитка, де вказується інформація про бронювання місця для пасажера.

М

Мандрівник – людина, яка здійснює подорож, незалежно від цілей, напрямів, засобів пересування та тимчасових проміжків.

Маніфест – список членів команди та пасажирів морського пасажирського судна із зазначенням паспортних даних.

Маркетинг – система управління виробничою та збутовою діяльністю, що ґрунтується на комплексному аналізі ринку.

Маркетинг у туризмі – комплексний підхід до управління виробництвом, реалізацією та організацією споживання турпродукту, орієнтований на облік вимог туристичного ринку та активний вплив на попит з метою розширення обсягу продажу турпродукту.

Маршрут – 1) заздалегідь намічений чи встановлений шлях проходження мандрівників (туристів) чи транспортних засобів; 2) шлях проходження туриста, позначений переліком усіх географічних пунктів і місць, послідовно відвідуваних ним під час подорожі, із зазначенням видів транспорту, що використовуються туристом для пересування між пунктами зупинок (перебування) на маршруті; 3) шлях прямування туристів або транспортних засобів.

Маршрут подорожі – шлях проходження туриста, що включає перелік усіх географічних пунктів і місць, які послідовно відвідують під час подорожі.

Матеріальна послуга – послуга із задоволення матеріально-побутових потреб їх споживача. Матеріальна послуга забезпечує відновлення (зміна, збереження) споживчих властивостей виробів або виготовлення нових виробів на замовлення громадян, а також переміщення вантажів та людей; створення умов споживання.

Матеріально-технічна база туризму – 1) сукупність засобів праці (будівлі, споруди, транспорт, обладнання та ін.), належним чином оцінених та призначених для обслуговування туристів; 2) сукупність матеріальних та речових елементів продуктивних сил, що використовуються для виробництва туристичних послуг.

Меморіальний ансамбль – архітектурний художній комплекс, споруджений на честь полеглих героїв, видатних діячів та подій, що

поєднує в архітектурно організованому просторі споруди, монументальну скульптуру та живопис, написи, іноді звукові та світлові образи.

Мертвий сезон – 1) період, що характеризується практично повною відсутністю припливу туристів у DESTИНАЦІЮ і обертається для більшості туристичних підприємств та виробників туристичних послуг країн чи районів, що спеціалізуються на туризмі, багатомісячними простоями та збитками (настає так званий «риннок покупця» із заниженими цінами на туристичні послуги та падінням попиту на них із боку туристів); 2) пора року в певній країні, коли туристичне життя завмирає або перебуває на нижчому рівні. Вирізняється низьким рівнем цін. Може бути вкрай несприятливим для подорожей.

Митна декларація – 1) документ, що заповнюється туристом під час перетину кордону; видається митними службами та містить відомості про багаж, наявність валюти у туриста; 2) письмова або усна заява з боку туристів митній владі при перетині кордону, що містить відомості про речі, що перевозяться туристами.

Митниця – державна установа, яка здійснює контроль та пропуск товарів та особистих речей, що провозяться через кордон, та стягнення мита.

Митні пільги – часткове чи повне звільнення від сплати мита на ввезення у країну предметів чи товарів, зазвичай оподатковуваних митом; часткове чи повне зняття обмежень на вивіз із країни певних предметів чи товарів.

Мито – податок, яким оподатковуються деякі товари, що пропускаються через кордон будь-якої країни.

Міжнародний (іноземний) турист – 1) особа, яка подорожує з метою туризму в іншу країну, яка не є країною його звичайного місця проживання і знаходиться за межами його звичайного середовища. терміном, що не перевищує 6 місяців протягом одного календарного року, і не займається оплачуваною діяльністю в країні, що відвідується; 2) відвідувач, який подорожує до будь-якої країни, яка не є країною звичайного місця проживання і перебуває за межами свого основного середовища, на термін, що не перевищує 12 місяців, головною метою якого не є зайняття діяльністю, що оплачується, і що здійснює щонайменше одну ночівлю в колективному чи приватному засобі розміщення; 3) особа, яка подорожує з метою туризму в іншу країну, що не є країною її постійного проживання, та знаходиться за межами звичного для неї

середовища протягом не менше 24 годин без заняття оплачуваною діяльністю.

Міжнародний студентський квиток – документ певної форми, що підтверджує факт навчання в університеті або іншому закладі вищої освіти, для отримання низки пільг студентами під час туристичних поїздок.

Міжнародний туризм – 1) подорожі за межі своєї рідної країни; 2) систематизована та цілеспрямована діяльність підприємств сфери туризму, пов'язана з наданням турпослуг та турпродукту іноземним туристам на території України (в'їзний туризм) та наданням турпослуг та турпродукту туристам за кордоном (виїзний туризм); 3) подорож особи за межі постійного місця проживання, що включає перетин кордону та здійснюється на термін від однієї доби до року з пізнавальною, відпочинковою, оздоровчою чи іншою метою, без здійснення оплачуваної діяльності в місці тимчасового перебування.

Міжсезоння (білий сезон) – період, протягом якого відзначається скорочення кількості туристів, що прибувають у DESTИНАЦІЮ, а також характерний досить невисокий приплив туристів та спеціалізація на певних видах туристичної діяльності.

Мікрозаповідник – невелика, найчастіше з номінальною охороною ділянка, що створюється головним чином для збереження рідкісних видів рослин та безхребетних тварин.

Місце призначення – місце, куди за контрактом із туроператором (турагентом) повинен доставити туриста (пасажира) перевізник.

Місцевий соціальний пропускний потенціал – рівень відвідуваності, перевищення якого призводить до негативних наслідків для місцевої культури та погіршення взаємин місцевого населення з туристами.

Місія розміщення туристів – готелі, мотелі, кемпінги, туристичні бази, гостьові будинки, будинки відпочинку, пансіонати та інші будівлі та споруди, які використовуються для проживання туристів та їх обслуговування.

Модифікований американський план – готельний тариф, що включає вартість розміщення і дворазового харчування (сніданок і обід або сніданок і вечеря).

Молодіжний туризм – конкретний вид туристичної діяльності юнацтва та підлітків, що реалізується як у рамках національних кордонів, так і на регіональному та світовому рівнях.

Моніторинг рекреаційних ландшафтів – система спостережень за одним або декількома компонентами рекреаційного ландшафту, оцінки та прогнозу його стану з урахуванням рекреаційних навантажень, що включає: 1) спостереження за природними та соціальними факторами, які впливають на рекреаційний ландшафт; 2) оцінку фактичного стану рекреаційного ландшафту; 3) прогнозування стану рекреаційного ландшафту, як комплекс заходів спрямований на підвищення ефективності та оптимізацію використання рекреаційних ландшафтів.

Мотель – 1) готель для автотуристів, розташований на автостраді, як правило, обладнаний гаражем, станцією технічного обслуговування, автозаправною станцією та іншими службами, необхідними автотуристам; 2) придорожній готель для автотуристів.

Музей-заповідник – група культурних об'єктів серед природи та в межах населених пунктів, що особливо охороняються.

Музейний туризм – різновид програмного туризму, специфіка якого полягає у використанні туристичного потенціалу музеїв та прилеглих до них територій.

Мультиплікатор туризму – ефект повторення витрат туристів для придбання туристичних товарів у час і у певному місці.

Н

Надходження від туризму – у міжнародному туризмі надходженнями є валютні доходи країни від продажу іноземцям туристичних послуг та споживчих товарів.

Наземне обслуговування – сукупність послуг, що надаються туристу (за винятком послуг перевізника) з моменту його прибуття до пункту (країни) призначення.

Напівпансіон – 1) вид харчування в готелях, при якому сніданок та вечеря або сніданок та обід включені у вартість проживання; 2) комплексне обслуговування, яке включає розміщення в готелі або подібних засобах розміщення та щоденне дворазове харчування (сніданок та обід або сніданок та вечеря); 3) надається кімната, сніданок і на вибір – обід або вечеря

Направляюча сторона – 1) організація або індивідуальний підприємець, що направляють туристів у країну (місце) їх тимчасового перебування та діють при цьому на підставі договорів, укладених з туристом та стороною, що приймає; 2) юридична особа або індивідуальний підприємець, що організує поїздку (подорож) у

країну (місце) тимчасового перебування та направляє туди своїх клієнтів (туристів) за договором з контрагентом.

Науковий заповідник – територія, що охороняється, та використовується для суворо наукових цілей, де збереглися унікальні представники тваринного світу.

Національна спадщина – сукупність культурних центрів, пам'яток архітектури та інших цінностей, що становлять загальне надбання народів країни.

Національний парк – 1) парк, створений спеціально для захисту видатних природних та ландшафтних територій національного та міжнародного значення, з метою науки, освіти, відпочинку; 2) природоохоронна, науково-дослідна та еколого-просвітницька установа, територія (акваторія) якої включає природні комплекси та об'єкти, що мають особливу екологічну, історичну та естетичну цінність, і яка призначена для використання в природоохоронних, просвітних культурних цілях та для регульованого туризму; 3) відносно велика область або територія, де: а) одна або кілька екосистем суттєво не змінені втручанням людини та її господарською діяльністю; б) рослинний і тваринний світ відрізняється особливостями, а територія представляє науковий інтерес та підлягає збереженню та вивченню; в) місцеві природні ландшафти вирізняються красою природи; г) вища компетентна та повноважна влада країни зробила належні кроки для обмеження господарського освоєння території з метою збереження на ній екологічних, геоморфологічних чи естетичних особливостей, що призвели до заснування цього парку; д) відвідування дозволяється лише в пізнавальних, наукових, освітніх та культурних цілях; 4) територія, на якій представлено одну чи кілька екосистем, здебільшого мало чи зовсім незмінених людиною, що являють науковий, освітній, рекреаційний, естетичний інтерес. Територія вважається національним парком, якщо урядовими органами видано розпорядження про його утворення та вжиті заходи щодо охорони його природної середовища; 5) категорія природно-заповідного фонду в Україні та світі, територія, зазвичай визначена у законі та у державній власності, що охороняється від більшості видів людської діяльності та забруднення; 6) вилучена з господарського використання, природна територія, що особливо охороняється, має екологічне, генетичне, наукове, еколого-просвітницьке, рекреаційне значення як типові або рідкісні ландшафти, середовище проживання співтовариств диких рослин і тварин, місце відпочинку, туризму.

Національний туризм – 1) стан та розвиток туризму всередині національних кордонів; сукупність діяльності у сфері внутрішнього та в'їзного туризму, тобто пов'язана з обслуговуванням туристів із числа жителів даної країни; 2) частка туризму у національній економіці у сфері надання невиробничих послуг; 3) система координації та співробітництва державних, громадських та господарських організацій у сфері національної туристичної політики; 4) сукупність діяльності сфері внутрішнього і виїзного туризму, тобто. обслуговування туристів з-поміж мешканців своєї держави.

Негнучка ціна – ціна на кімнати в готелі без знижок (наприклад, з міркувань престижу), коли не враховується той фактор, що всі кімнати порожні.

Неорганізований туризм – самодіяльні поїздки туристів, зазвичай, організовані самими туристами; оплата послуг зазвичай провадиться в міру користування ними.

Несезон – період спаду туристичних подорожей. Календарні межі несезону визначаються природно-кліматичними умовами країни.

Низький (синій) сезон – період, протягом якого відзначається значне зниження туристичного потоку, що призводить до того, що виробники туристичних послуг змушені знижувати ціни на свої послуги до мінімального рівня з метою залучення додаткової кількості туристів.

Норма багажу – максимальна вага або габарит багажу, який приймає авіакомпанія до безкоштовного перевезення. Норми диференційовані за класами пасажирських місць.

Норма рекреаційних навантажень – одноразова завантаженість, що вимірюється чисельністю людей в одиницю часу на одиницю площі, наприклад, люд.-год./га.

О

Об'єкти рекреації – матеріальні предмети, системи, процеси та явища, а також стандарти, які є умовами реалізації різноманітної рекреаційної діяльності людини. Це свого роду фон для безпосередньої рекреаційної діяльності, що активізується залежно від багатьох факторів, але ніколи не відіграє ролі сам по собі.

Об'єкти соціального туризму – засоби та системи перевезення, розміщення, громадського харчування, відпочинку та

розваги, установи та організації оздоровчого, пізнавального та іншого призначення.

Об'єкти туристичного інтересу – пам'ятки, природні об'єкти та природно-кліматичні зони, соціокультурні об'єкти показу та інші, здатні задовольнити потреби туриста в процесі здійснення туристичної поїздки або подорожі та споживання туристичних послуг та/або туристичного продукту та/або туру. Основними характеристиками об'єктів туристичного інтересу є: привабливість (атрактивність), пізнавальна цінність, рекреаційна цінність, популярність, екзотичність, унікальність, виразність, безпека, місцезнаходження.

Обмінний ваучер – юридичний документ, в якому відображено всі моменти відносин між туристом та будь-якою туристичною організацією.

Обслуговування туристів – система видів діяльності та конкретних послуг, що забезпечує туристам різні зручності під час подорожі або перебування поза місцем проживання, при купівлі товарів та споживанні туристичних продуктів.

Ознайомча поїздка – безкоштовний або пільговий тур, організований для турагентів та (або) співробітників авіакомпаній з метою їх ознайомлення з певними туристичними центрами.

Ознайомча поїздка – безкоштовний або пільговий тур, що організується для турагентств та (або) співробітників авіакомпанії з метою їх ознайомлення з певними туристичними маршрутами та центрами.

Оплата попередня – оплата покупцем вартості замовлених туристичних послуг до початку їх споживання у строки, встановлені за згодою з продавцем. Відповідно до умов попередньої оплати продавець послуг надає їх покупцю тільки після отримання узгодженої грошової суми.

Оптимальна програма обслуговування – програма, в якій враховані потреби клієнтів та тематика обслуговування (вид туризму) з погляду змісту, складу послуг, їх кількості та порядку надання.

Оптовий продавець турів – компанія, яка складає, збуває та керує турами. Продаж турів здійснюється через посередників: роздрібних турагентів, асоціації, клуби або турорганізаторів, але не безпосередньо клієнту, як це іноді робить туроператор.

Організатор виставки – підприємство, яке відповідно до свого статусу займається організацією виставок (ярмарків), бере на

себе зобов'язання щодо організації та проведення виставок та несе відповідальність перед учасниками та відвідувачами.

Організатор туру – приватна особа (іноді турагент) або організація, що збирає групу туристів для участі у турі, що пропонується турфірмою. Як правило, організатору туру може надаватися можливість безкоштовної поїздки цим маршрутом.

Організації, які надають туристам товари та послуги – підприємці, які бачать у туризмі можливість отримувати прибуток за допомогою надання товарів та послуг з урахуванням попиту на туристичному ринку.

Організація туристичної діяльності – система заходів, вкладених у раціональне поєднання праці, засобів виробництва та технології у єдиному виробничо-обслуговуючому процесі туристичної фірми.

Організований туризм – 1) подорож одного туриста або групи туристів за точним маршрутом та регламентом, встановленим туристичною фірмою; 2) поїздка, що організується туристичними фірмами за стандартним або розробленим самим туристом маршрутом.

Освітній туризм – туристична поїздка, в якій турист поєднує відпочинок з навчанням.

Основні послуги – туристичні послуги, включені в комплексне обслуговування туриста на час подорожі маршрутом і оплачені ним заздалегідь.

Оферта – формальна пропозиція на укладання угоди із зазначенням умов.

Охорона пам'яток історії та культури – система державних заходів щодо збереження, відновлення, використання та пропаганди пам'яток.

Оцінка культурного комплексу – експертна процедура, що проводиться для встановлення ієрархічного місця культурного об'єкта у світовій, а також вітчизняній культурі та визначення необхідного та достатнього часу на огляд туристичного об'єкту.

Оцінка рекреаційна – відображення відносин між людиною та елементами оточуючого її середовища, а також зв'язків між взаємодіючими об'єктами. Рекреаційна оцінка природних ресурсів проходить за етапами: 1) виділення об'єкта – природного комплексу, його компонентів та властивостей; 2) виділення суб'єкта, його характеристика; 3) формулювання критеріїв оцінки, що визначаються масштабом та метою дослідження, властивостями

суб'єкта; 4) розробка параметрів оціночних шкал, градації (найчастіше в шкалах використовують 3-4 або 5-6 ступенів; п'ятиступенева шкала оцінки передумов для рекреації включає наступні градації: 1 – найбільш сприятливі; 2 – сприятливі; 3 – помірно сприятливі; 4 – малосприятливі; 5 – несприятливі); 5) приватна оцінка; 6) інтегральна оцінка.

П

Пакет – 1) заздалегідь підготовлений тур, що включає транспортування, проживання, харчування, трансфер, відвідування пам'яток, оренду автомобіля і т. д., може змінюватись, але зазвичай включає три компоненти; має фіксовану ціну; 2) заздалегідь підготовлені документи на тур, що включають проїзд, проживання, харчування, трансферт, відвідування визначних пам'яток, оренду автомобіля тощо.

Пакет послуг – вироблений туроператором туристичний продукт, що складається з певного набору послуг: перевезення, розміщення, харчування, послуги гіда, розваги тощо.

Пакети туристичних послуг (тури) – послуги розміщення, харчування (включаючи напої), транспорту, трансферу (зустрічі, проводи, піднесення чи підвезення багажу та туриста до місця проживання), організація та надання екскурсійних, рекреаційних, культурних та спортивних послуг, послуги з організації відвідування магазинів, інші послуги (оформлення паспортів, віз, медичних та ветеринарних сертифікатів, прокату автомобілів, страхування та ін.). *Туристичні послуги* при цьому поділяються на *основні* (включені до договору та оплачені відвідувачем) та *додаткові* (оплачувані на момент споживання під час подорожі або у місці перебування).

Паломництво – ходіння або подорож до святих місць з чітко визначеними культовими цілями.

Паломницький туризм – різновид релігійного туризму, що здійснюється віруючими людьми різних конфесій за святими місцями з метою поклоніння святому місцю, храму та іншим релігійним реліквіям; вчинення релігійного обряду чи участі у такому; духовного вдосконалення, здобуття благодаті; зміцнення духовного та фізичного; поради (наприклад, у старців, божих людей); виконання обітниць, спокута гріха тощо.

Пам'ятка природи – природна чи рукотворна культурно-історична пам'ятка, створена задля збереження конкретних

природних пам'яток і об'єктів.

Пам'ятка туриста – інформаційний листок, що містить відомості про соціально-політичні, кліматичні, релігійні, культурно-етнічні та інші особливості країни тимчасового перебування. Пам'ятка туриста може містити іншу корисну інформацію для туриста, наприклад, телефони та розташування посольства або консульського відділу. Вона може бути видана окремим листком або міститися в офіційному каталозі турфірми.

Пам'ятник – об'єкт, що становить частину культурного надбання країни, народу, людства і зазвичай охороняється спеціальними законами.

Пам'ятник культури – архітектурно-будівельний, археологічний, культовий та інший аналогічний об'єкт, особливе значення якого закріплено юридично чи традиційно.

Пам'ятник національний – будь-який об'єкт, у тому числі природний, з рисами національної культури або пов'язаний із цією культурою: від виду тварини чи рослини до усного чи письмового літературного твору.

Пам'ятник природний – природна чи з давніх-давен змінена людиною природна територія, що має особливий науковий чи культурний інтерес, а також соціальне (часто загальносвітове) значення, виділена (або усвідомлена, традиційна) як особливо охоронювана ділянка.

Пам'ятник світової спадщини – 1) пам'ятка культури або унікальна за властивостями природна територія, включені до міжнародного списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО; 2) пам'ятка природної або культурної спадщини, яка представляє винятковий інтерес і всесвітню цінність, статус якої визначено Комітетом ЮНЕСКО як пам'ятник всесвітньої спадщини.

Пам'ятники природи – об'єкти природи, у тому числі нерідко пов'язані з якимись історичними подіями або особами, що виділяються як природні території невеликого розміру з їх безпосереднім оточенням.

Пансіон – 1) комплексне обслуговування, що включає розміщення у готелі або інших подібних засобах розміщення та щоденне триразове харчування; 2) невеликий приватний готель (на 5-10 номерів), в якому обслуговування гостей забезпечується власником або сім'єю, які зазвичай проживають у цьому ж будинку; 3) повний комплекс утримання туриста протягом доби у готелі (на маршруті); 4) повне утримання, туристичне обслуговування

рекреантів протягом туродня.

Пансіонат – оздоровчий заклад, призначений для відпочинку практично здорових людей та профілактики захворювань з використанням переважно природних лікувальних факторів.

Парк – поєднання зелених насаджень та архітектури малих форм із дорогами, алеями та водоймами, призначене для прикраси та оздоровлення місцевості, де відпочивають люди.

Парк пейзажний – один із різновидів парку, штучно створений, а частіше окультурений, привабливий для людей, що використовується в основному в рекреаційних цілях.

Парк природний – велика ділянка природних та культурних ландшафтів, що відрізняється своєрідністю та мальовничістю, яка придатна для організованого рекреаційного використання.

Парк природно-історичний – ділянка природи або культурного ландшафту, що охороняється, яка обрамляє історичну пам'ятку або місце історичних подій – битв, життя видатних особистостей тощо.

Паркінг – місце для стоянки автотранспорту.

Пасажирський талон – картка для пасажира, що вручається йому до посадки в літак. Містить відомості про багаж, детальну інформацію про клас, яким летить пасажир, номер крісла в літаку.

Пасивний туризм – сторона туристичного обміну певної країни, складова пасиву туристичного балансу цієї країни у її зовнішньоторговельному обороті (з погляду напрямів туристичного потоку пасивному туризму відповідають виїзди туристів із країни зарубіжних країн).

Паушальний тур – стандартизований, попередньо організований комплекс туристичних послуг.

Пейзажна різноманітність природного комплексу – якісна характеристика, яка визначає потенційне багатство зорових образів, що розкриваються в межах природних комплексів.

Пекідж-тур – 1) будь-який тур (індивідуальний або груповий), що включає деякий набір послуг (перевезення, розміщення, харчування, екскурсії тощо), загальна вартість продажу якого дорівнює вартості його елементів; 2) пакет послуг, що включає не менше двох із наступних компонентів – перевезення та розміщення, а також інші послуги, не пов'язані з першими двома.

Переважа багажу – надлишки багажу (за вагою та габаритами) понад встановлені авіакомпанією межі, перевезення яких оплачується пасажиром додатково.

Перевізник – 1) організація чи індивідуальний підприємець, який надає послуги з перевезення туристів різними видами транспорту; 2) юридична особа або індивідуальний підприємець, що має на праві власності, умовах оренди або іншій законній підставі права на пасажирський транспортний засіб (наземний, водний чи повітряний) та здійснює регулярні або чартерні перевезення туристів та їх багажу на комерційній основі.

Перевізник повітряний (авіанперевізник) – експлуатант, що має ліцензію на здійснення повітряного перевезення пасажирів, багажу, вантажів, пошти та здійснює регулярні або чартерні перевезення туристів та їх багажу на комерційній основі.

Передреєстрація – процедура, яку проводять до приїзду гостей, що використовується з групами туристів для зменшення переповненості у службі прийому, щоб гості не реєструвалися безпосередньо у момент приїзду.

Пізнє прибуття – гість, який забронював номер у готелі, але прибув після години зняття броні та попередив про своє пізнє прибуття.

Пізній виїзд – гість залишається у готелі після моменту, коли він має виїхати. І тут він зобов'язаний сплатити 50 відсотків денної норми.

Пізня оплата – часткова оплата, яка передається на фронтдеск, коли гість уже виїхав.

Пік сезону – пора року в певній країні, коли торгівля турпослугами та ціни на них найвищі.

Пілігрими – узагальнена назва мандрівників, які подорожують з метою паломництва.

План-карта – схема розташування місць у каютах чи купе.

Планова (регламентована) рекреація – подорож і перебування за точним, попередньо оголошеним регламентом.

Плановий тур – стандартна туристична поїздка на організованій основі, розроблена та здійснювана підприємствами сфери туризму: туроператорськими та турагентськими фірмами.

Плановий туризм – будь-які види туризму на організованій основі, розроблювані і здійснювані організаторами туризму, тобто підприємствами галузі туризму.

Плацкарта – додаткова до проїзного квитка картка або залізнична квитанція на право заняття певного місця в поїзді далекого прямування.

Пляж – спеціально обладнане місце для купання та прийняття

сонячних ванн на березі моря, озера, водосховища, ставка, річки та інших водойм.

Повний пансіон – 1) вид комплексного обслуговування, що включає зустріч і проводи, розміщення в готелі і триразове харчування; 2) вид харчування в готелях, при якому вартість проживання включається 3- або 4-разове харчування.

Подорож – 1) переміщення людей у часі та просторі; 2) переміщення більш ніж 100 миль від місця постійного проживання.

Подорож у кредит – умова продажу туристичної поїздки, відповідно до якої її оплата проводиться туристом після завершення поїздки у строки, зумовлені угодою між продавцем та покупцем.

Поліс страховий – документ, що видається страховою компанією (страховиком) мандрівникові (страхувальнику) на підтвердження укладеного між ними договору страхування, в якому записано зобов'язання страховика сплатити страхувальнику обумовлену грошову суму у разі настання страхового випадку.

Польотний купон – частина квитка, в обмін на яку авіакомпанія надає пасажирів перевезення на зазначеній ділянці.

Пором – 1) плавуча споруда для регулярного перевезення сухопутних транспортних засобів, вантажів та пасажирів через водні перепони між певними береговими пунктами; 2) самохідне судно, спеціально обладнане для перевезення пасажирів і транспортних засобів (автомобілів, залізничних вагонів тощо) при перевезенні через водоймища (моря, протоки та ін.).

Порт заходу – пункт проміжної стоянки морського пасажирського судна, передбачений його маршрутом.

Портовий збір – збір, що стягується з пасажирів під час їхнього прибуття до якогось міста чи країни, при від'їзді з будь-якого міста чи країни у разі проходження ними через морський, річковий чи аеропорт.

Посадковий талон – картка, що видається пасажиром на авіа- та морських лініях, яку вони зобов'язані здати контрольній службі під час посадки.

Послуги додаткові – туристичні послуги, які купують туристи понад раніше оплачене комплексне обслуговування і задовольняють потреби особистого, персонального характеру.

Послуги матеріальні – послуги, що забезпечують відновлення (зміна, збереження) споживчих властивостей виробів або виготовлення нових виробів на замовлення громадян (туристів), а також перевезення вантажів та людей, створення умов для

споживання.

Послуги соціально-культурні – послуги, що забезпечують підтримку та відновлення фізичного здоров'я, духовний розвиток особистості, підвищення професійної майстерності.

Постачальники туристичних послуг – готелі, турагентства та бюро подорожей, ресторани, постачальники «пекідж-турів», а також центральні та місцеві органи, завданням яких є організація та просування туризму в регіоні.

Похід – туристична послуга (комплекс туристичних послуг, туристичний продукт), що забезпечує задоволення оздоровчих і пізнавальних потреб туристів (якщо багатоденний похід) при організованих активних способах пересування або переміщення туристичним маршрутом.

Правила надання готельних послуг – нормативний документ, що встановлює обсяг інформації, що доводиться до туриста, про готельні послуги, порядок оформлення проживання в готелі (укладання договірних відносин на бронювання та надання послуг, включаючи їхню оплату); порядок надання послуг (включаючи послуги без додаткової оплати), а також відповідальність виконавця та споживача за надання послуг.

Претензії до якості туристичного продукту – офіційна заява туриста про недоліки та порушення у наданні послуг (порушення договору про туристичне обслуговування), що направляється у письмовій формі туроператору або турагенту протягом 20 днів з моменту закінчення дії договору. Претензії до договору відповідно до законодавства підлягають розгляду (задоволенню) протягом десяти днів.

Приймаюча сторона – 1) організація або індивідуальний підприємець, які приймають туристів, які прибули в країну (місце) їх тимчасового перебування, та діють при цьому на підставі договорів, укладених з туристом та/або спрямовуючою стороною та організаціями, що надають послуги; 2) юридична особа або індивідуальний підприємець, контрагент, який приймає туристів, що прибули в країну (місце) тимчасового перебування.

Природний комплекс – взаємопов'язане та взаємозумовлене поєднання природних об'єктів та явищ – виступає не лише як ресурс, а й як умова задоволення рекреаційних потреб людей. Специфічними характеристиками природних комплексів є їхня ємність, стійкість, комфортність, різноманітність, привабливість.

Природний рекреаційний об'єкт – ділянка природи

обмеженого розміру, що охоче використовується для відпочинку – ставок, озеро, лісова галявина, пам'ятка природи, видовий майданчик.

Природні лікувальні ресурси – 1) рекреаційні ресурси, призначені для лікування та відпочинку населення, що належать до природних об'єктів та територій, які особливо охороняються, що мають свої особливості у використанні та захисті; 2) природні лікувальні ресурси – мінеральні води, лікувальні грязі, ропа лиманів та озер, лікувальний клімат, інші природні об'єкти та умови, що використовуються для лікування та профілактики захворювань та організації відпочинку.

Природні рекреаційні ресурси – природні та природно-технічні геосистеми, тіла та явища природи, які мають комфортні властивості для рекреаційної діяльності та можуть бути використані для організації відпочинку та оздоровлення певного контингенту людей протягом деякого часу.

Природокористування – суспільно-виробнича цілеспрямована діяльність, завдання якої полягає у забезпеченні сьогодення та майбутнього покоління людей різноманітними природними ресурсами та навколишнім середовищем певної якості, поліпшенні використання та відтворення природних ресурсів, збереженні рівноваги між природою та суспільством на основі взаємопов'язаних заходів з охорони, відтворення, продуктивності, розширеного споживання природного потенціалу.

Природокористування туристичне – використання природних ресурсів та комплексів для організації туристичної діяльності.

Природоохоронна робота у туризмі – обов'язкова цілеспрямована діяльність туристично-екскурсійних підприємств у галузі екологічного виховання, охорони об'єктів ландшафту, їх рекультиватії та відновлення з використанням специфічних засобів та методів туризму та екскурсій.

Програма обслуговування – 1) документ, що містить інформацію про набір послуг, який надається відповідно до їх вимог та тематики туру, на маршруті подорожі та у зазначені терміни у місцях перебування; 2) набір послуг, що надаються туристам відповідно до їхніх потреб та тематики туру, заздалегідь оплачений та розподілений за часом проведення туру.

Програма подорожі – документ, що містить вичерпну інформацію про послуги, що надаються туристу, і час їх надання за маршрутом подорожі.

Програма туристичної подорожі (перебування) – план заходів із зазначенням дат та часу перебування в пунктах зупинки на маршруті, у готелі, відвідувань місць туристичного інтересу з метою їх огляду (екскурсії), харчування, а також переміщення на маршруті за допомогою зазначених у програмі засобів.

Програма туру – розклад туру із зазначенням конкретних термінів надання туристичних послуг (бронювання, транспорт, розміщення, харчування та екскурсії).

Програмний туризм – 1) комплексний підхід до підготовки обслуговування туристів, повністю враховує їх інтереси відповідно до мети подорожі, складу туристичної групи, віку туристів, їх соціальної приналежності тощо; 2) конкретний різновид спеціалізованих туристичних програм, такі, як музейний туризм, мисливський або рибальський туризм тощо; 3) надання туристам нормативно заданого обсягу послуг, що оптимально відповідає типу споживача та меті подорожі, що гарантує змістовну діяльність відповідно до рекреаційних потреб.

Проміжний період – пора року в певній країні, між піковим та мертвим сезонами, протягом якого ціни середні (проміжні).

Пропускний потенціал – максимальне навантаження, яке може витримати той чи інший туристичний об'єкт без серйозної шкоди для місцевих ресурсів, негативного впливу на враження від поїздки та виникнення соціально-економічних проблем у населення. Розрізняють: 1) *Екологічний пропускний потенціал* – рівень відвідуваності об'єкта чи місцевості, перевищення якого призводить до неприйнятних екологічних наслідків, або внаслідок дій (чи природних процесів життєдіяльності) самих туристів, або внаслідок функціонування інфраструктури, що обслуговує туризм. 2) *Туристичний соціальний пропускний потенціал* – рівень відвідуваності туристичного об'єкта чи місцевості, перевищення якого спричиняє погіршення вражень від поїздки. 3) *Місцевий соціальний пропускний потенціал* – рівень відвідуваності, перевищення якого призводить до негативних наслідків для місцевої культури та погіршення взаємин населення з туристами.

Просування туристичного продукту – комплекс заходів, спрямованих на реалізацію туристичного продукту (реклама, участь у спеціалізованих виставках, ярмарках, організація туристичних інформаційних центрів з продажу туристичного продукту, видання каталогів, буклетів та ін.).

Прямий політ – політ між двома пунктами без пересадки на

інший літак, навіть якщо відбудеться проміжна посадка.

Психологічна ємність – критерій допустимих навантажень на природний комплекс, що враховує стан психофізичної комфортності туристів.

Пул – угода між конкуруючими компаніями, за якою прибуток надходить до загального фонду та розподіляється між його учасниками відповідно до заздалегідь встановленої пропорції; при цьому зазвичай обговорюється спільна участь цих компаній у певних витратах (наприклад, реклама товарів чи послуг, які вони виробляють чи продають).

Путівка – документ, що підтверджує оплату послуг на маршруті та є підставою для надання цих послуг.

P

Раритетні рекреаційні об'єкти – виключно рідкісні соціально-історичні та природні об'єкти, що використовуються для рекреації.

Рафтинг – сплав гірськими річками на човнах, катамаранах або плотах, не обладнаних моторними засобами.

Реалізація туристичного продукту – діяльність туроператора або турагента щодо укладання договору про реалізацію туристичного продукту з туристом або іншим замовником туристичного продукту, а також діяльність туроператора та (або) третіх осіб щодо надання туристу послуг відповідно до цього договору.

Регіональний туризм – туристична діяльність, характерна для конкретного регіону – сукупності країн чи територій з однотипними умовами розвитку і подібним рівнем туристичної освоєності.

Регламентована (планова) рекреація – подорож і перебування за точним, попередньо оголошеним регламентом.

Регулярний рейс – рейс, що виконується постійно протягом певного терміну відповідно до заздалегідь опублікованого розкладу.

Режим заповідний – повністю або частково обмежене втручання людини у природні процеси на основі підтримки екологічної рівноваги для збереження видів живих організмів, а також елементів неживої природи.

Режим особливої охорони території національних парків – диференційований режим охорони територій з урахуванням їх природних, історико-культурних та інших особливостей. Виходячи з цього на території національного парку (в основному природного)

встановлюються такі *функціональні зони*: заповідна зона, зона, що особливо охороняється, зона пізнавального туризму, рекреаційна зона, зона охорони історико-культурних об'єктів, зона обслуговування відвідувачів, зона господарського призначення.

Резерват – природна (особлива) територія, що охороняється, із заповідним або рекомендованим режимом.

Рекламація – 1) заява туриста, що надсилається до офісу фірми - продавця туру у випадку невідповідності оплачених і дійсно наданих послуг; 2) заява у письмовій формі покупця туристичних чи транспортних послуг з приводу грошового відшкодування продавцем заподіяного йому збитку внаслідок зниження якості чи зменшення кількості наданих йому послуг; 3) претензія; заява однієї сторони про те, що інша сторона не виконала (повністю або частково) зобов'язання, що лежать на ній, і вимога у зв'язку з цим відповідного відшкодування.

Рекламний тур – 1) спеціальний тур, організований для ознайомлення працівників туристичних агентств та туроператорів для детального відпрацювання маршруту та ознайомлення з його умовами або з метою презентації фірми; 2) спеціальна туристична поїздка працівників турагентства та найбільш активних агентів, що комплектують групи у туристичних регіонах; 3) безкоштовний або пільговий тур, що організовується для турагентств та (або) співробітників авіакомпанії з метою їх ознайомлення з певними туристичними маршрутами та центрами.

Рекреалогія – 1) міждисциплінарна наука про рекреаційні системи, заснована на парадигмах екології людини; 2) наука про процеси та методи відновлення живих сил людини.

Рекреаційна анімація – вид дозвільної діяльності, спрямований на відновлення духовних та фізичних сил людини.

Рекреаційна відпустка – рекреаційна діяльність, віднесена на кінець робочого року, що реалізується в рамках відпускнуго циклу рекреаційної діяльності (туристичні поїздки тощо).

Рекреаційна географія – 1) наука, що вивчає географічні закономірності функціонування та розвитку територіальних систем організації діяльності людей поза робочим часом; 2) географічна дисципліна, що вивчає та моделює власний об'єкт дослідження – територіальні рекреаційні системи; 3) наукова галузь, що досліджує територіальні рекреаційні системи – закономірності виникнення, розміщення та функціонування місць відпочинку на територіях та акваторіях планети.

Рекреаційна діяльність – 1) різноманітна діяльність людей, орієнтована на відновлення власних сил відповідно до стандартів своєї соціокультурної системи; 2) діяльність, спрямована на реалізацію рекреаційних потреб, відновлення та розвиток фізичних та духовних сил людини, її інтелектуальне вдосконалення та характеризується самоцінністю не тільки результатів, а й самого процесу; 3) система заходів, пов'язаних з використанням вільної години для оздоровчої, культурно-пізнавальної діяльності людей на спеціалізованих територіях, які розташовані за межами їх постійного проживання; характеризується, в порівнянні з іншими напрямками діяльності, відносною різноманітністю поведінки людей і самоцінністю процесу.

Рекреаційна ємність територій – кількість відпочиваючих, які без суттєвої шкоди для природного комплексу можуть знаходитися на певній території за певний проміжок часу.

Рекреаційна інфраструктура – сукупність споруд, будівель, систем та служб, які необхідні для функціонування рекреаційної системи.

Рекреаційна мережа – сукупність рекреаційних установ, розташованих у межах будь-якої території чи країни загалом.

Рекреаційна освоєнність – 1) рівень господарського потенціалу рекреації у процесі територіального поділу праці. При цьому поріг освоєння конкретної території залежить від норм фізіо-психо-соціальної комфортності видів рекреаційних ресурсів та рекреаційних навантажень; 2) рівень перетворення початкового простору у процесі рекреаційної діяльності; 3) результат процесу рекреаційного освоєння території, що характеризує рівень насичення даної території видами та об'єктами рекреаційної та туристичної діяльності.

Рекреаційна освоєнність територій – стан розвитку рекреаційної функції у межах певної території за визначений період. Характеризується насиченістю території елементами рекреаційної інфраструктури, рекреаційним навантаженням, ступенем розвитку рекреаційного господарства, його зв'язками з іншими підсистемами.

Рекреаційна оцінка ландшафтів – визначення загальної переваги того чи іншого ландшафту для цілей відпочинку, виходячи з естетичної привабливості, оптимальності природного середовища для здоров'я людей, природної комфортності, ступеня доступності та соціально-психологічної прихильності різних груп населення.

Рекреаційна послуга – вигідна, тобто вироблена за плату,

корисна дія, що виконується специфічним чином організованим підприємством, спрямована на задоволення потреб людини у відновленні втрачених сил шляхом короткочасної зміни місця свого проживання або на місці з метою лікування, відпочинку, розваг, отримання нових вражень пізнавальною метою.

Рекреаційна система – 1) складна соціально керована (частково самоврядна) система, центральною підсистемою якої є суб'єкти туризму, а цільовою функцією – найповніше задоволення їх рекреаційних потреб. Рекреаційна система складається із взаємозалежних підсистем: туристів, природних комплексів, матеріальної бази та рекреаційної інфраструктури, обслуговуючого персоналу та органу управління; 2) соціальна демо-еколого-система (тобто екологічна система, в центрі якої стоїть людина, населення), що складається з взаємопов'язаних підсистем: груп відпочиваючих, природних та культурних комплексів, технічних систем обслуговуючого персоналу, органу управління, що володіє функціонально цілісністю: цільовою функцією системи є задоволення рекреаційних потреб; 3) керована, частково самокерована система, що складається із взаємозв'язаних підсистем відпочиваючих, природних та культурних комплексів, інженерних споруд, органу управління, обслуговуючого персоналу; 4) функціонально-виробнича система, яка має власну сировинну базу, технологію, об'єкт її застосування, власну продукцію.

Рекреаційна територія – складова частина земельного фонду, що використовується в цілях туризму, лікування та відпочинку; система взаємозв'язаних природних, природно-соціальних та соціальних компонентів, функціонування яких спрямоване на забезпечення рекреаційного попиту населення.

Рекреаційне водоймище – будь-який водний об'єкт, що використовується як місце відпочинку на воді (човновий, байдарковий, вітрильний спорт, туризм та прогулянки) та на берегах з купанням у ньому або без нього.

Рекреаційне господарство – 1) комплексна галузь національного господарства, що організується для задоволення рекреаційних потреб суспільства. Включає лікувально-санаторну, туристичну та оздоровчу субгалузі; 2) складова частина господарського комплексу країни, у межах якої реалізується основний технологічний процес планування, управління, обслуговування рекреантів; комплексна, складна, динамічна галузь обслуговування населення. Рекреаційне обслуговування відноситься

до невиробничої сфери, яка об'єднує всі види діяльності, пов'язані з розподілом, обміном та використанням матеріальних благ та послуг.

Рекреаційне заняття – найпростіший елемент рекреаційної діяльності відпочиваючих.

Рекреаційне користування – сукупність явищ, що виникають при використанні території з метою туризму та відпочинку. Сутність його полягає у двосторонньому зв'язку: вплив території на відпочиваючих та відпочиваючих на територію. У першому випадку мають місце переважно позитивні соціальні наслідки, у другому негативні екологічні результати відпочинку.

Рекреаційне лісокористування – форми та способи використання лісу для рекреації, тобто вся сукупність явищ, що виникають у зв'язку з експлуатацією лісу для відпочинку, у тому числі і туризму.

Рекреаційне місце – елементарна одиниця рекреаційно-географічного простору, що має всі його якості, розглядається як щось цілісне, однорідне і неподільне.

Рекреаційне навантаження – ступінь безпосереднього впливу відпочиваючих людей, їх транспортних засобів, будівництва тимчасових та дачних жител та інших споруд на природні комплекси або рекреаційні об'єкти. Виражається кількістю людей чи людиноднів на одиницю площі чи рекреаційний об'єкт за певний проміжок часу (зазвичай протягом дня чи року). Розрізняють оптимальне, граничне (максимально допустиме) і деструкційне (згубне) рекреаційне навантаження.

Рекреаційне освоєння – багатосторонній процес пристосування території для певних видів рекреаційних занять та їх комбінацій.

Рекреаційне підприємство – підприємство, розташоване на землях рекреаційного призначення для організації масового відпочинку та туризму населення.

Рекреаційне природокористування – форми та способи використання природних ресурсів та умов для рекреації. Включає як вплив природи на людину, так і зворотний вплив людини, що відпочиває, на природу.

Рекреаційне проєктування – варіативне моделювання програм відпочинку та систем, що їх обслуговують, з урахуванням вимог рекреації.

Рекреаційне районування – 1) розподіл території за принципом однорідності ознак, характером рекреаційного

використання. Головними ознаками рекреаційного районування є рівень рекреаційної освоєності території та структура рекреаційних функцій (лікувальної, оздоровчої, туристичної, екскурсійної); 2) поділ території на певні таксономічні одиниці, що відрізняються спеціалізацією рекреаційного обслуговування, структурою рекреаційних ресурсів та напрямками їх освоєння та охорони. Основними ознаками виділення рекреаційних таксонів є: характер рекреаційної спеціалізації та ступінь її розвитку; рівень рекреаційної освоєності території; схожість проблем перспективного розвитку окремих частин території з позицій рекреації; рекреаційні ресурси та їх територіальні комбінації; рекреаційні території та їх значення у загальній структурі землекористування; потужність, географія, структура та динаміка рекреаційних потоків; виробничі та економічні зв'язки рекреаційних підприємств з іншими галузями; наявність рекреаційного вузла.

Рекреаційний кадастр – 1) систематичне зведення даних, що включають кількісний опис природних об'єктів та явищ рекреаційного призначення. Він повинен містити географічну характеристику, дані про динаміку, ступінь дослідженості об'єкта чи явища, рекомендації щодо використання, необхідні заходи щодо охорони; 2) зведення даних про території, призначені для відпочинку та відновлення здоров'я людини.

Рекреаційний об'єкт – будь-яке обмежене за площею місце, що має особливо привабливі для відпочинку властивості.

Рекреаційний парк – вид територіальних рекреаційних систем, функцією якого є задоволення потреб у використанні природних, культурних цінностей, фізичних занять, аматорської діяльності, найбільш тісного спілкування з природою.

Рекреаційний підрайон – частина рекреаційного району, що включає один або кілька курортів однакового профілю із зонами відпочинку та центрами туризму в межах адмінрайону.

Рекреаційний потенціал – 1) вся сукупність природних, культурно-історичних та соціально-економічних передумов для організації рекреаційної діяльності на певній території; 2) відношення між фактичною та гранично можливою чисельністю туристів, яка визначається виходячи з наявності рекреаційних ресурсів; 3) наявність на території певних унікальних або, принаймні, цікавих не лише для місцевих жителів об'єктів; 4) один із показників природно-ресурсного потенціалу – ступінь здатності природної території надавати на людину позитивний фізичний, психічний та

соціально-психологічний вплив, пов'язаний з відпочинком.

Рекреаційний простір – 1) частина соціального простору, що використовується для рекреаційної діяльності: формується в результаті діяльності відпочиваючих та організаторів відпочинку; 2) територія, придатна для організації рекреаційної діяльності.

Рекреаційний район – 1) територіальна сукупність економічно взаємопов'язаних рекреаційних підприємств, які спеціалізуються на обслуговуванні рекреантів, що дозволяє якнайкраще задовольнити їхні потреби, використовуючи існуючі природні та культурно-історичні комплекси території та її економічні умови; 2) частина рекреаційного регіону, що включає курорти однакового профілю, зони відпочинку та центри туризму в межах територіального поєднання географічних ознак та факторів, а також рекреаційних ресурсів.

Рекреаційний регіон – територіальна рекреаційна система, до складу якої входять підсистеми тривалого та короткочасного відпочинку, санаторно-курортного лікування та туризму, а також управління, обслуговування, транспорту, переважно в межах економічного району.

Рекреаційний режим – послідовність елементарних рекреаційних занять з фіксацією їх тривалості та інтенсивності в циклі рекреаційних занять.

Рекреаційний туризм – туризм з основною метою відпочинку, лікування та іншими оздоровчими цілями.

Рекреаційний час – 1) час реалізації рекреаційної функції (розширене відтворення живих сил людини) діяльності людини; 2) частина соціального часу особистості, групи, суспільства, що використовується для збереження, відновлення та розвитку фізичного, духовного здоров'я та інтелектуального вдосконалення.

Рекреаційні потреби – потреба постійного відтворення живих сил (фізичних, психічних, інтелектуальних) людини.

Рекреаційні потреби людини – потреби у відновленні та розвитку фізичних і психічних сил людини у її фізичному, інтелектуальному та духовному вдосконаленні.

Рекреаційні потреби суспільства – потреби у простому та розширеному відтворенні його соціально-трудового та соціально-культурного потенціалу.

Рекреаційні ресурси – 1) комплекс природних, соціально-економічних та культурно-історичних умов певних територій, що сприяють відпочинку та відновленню здоров'я людини;

2) компоненти природного середовища: клімат, рельєф, рослинність, поверхневі та підземні води, у тому числі мінеральні, пляжі, мулові та торф'яні грязі, солі тощо, які використовуються для задоволення рекреаційних потреб; 3) компоненти природного середовища, об'єкти господарської діяльності, що мають унікальність, оригінальність, естетичну привабливість, цілюще-оздоровчу значущість, які можуть бути використані для організації різних видів і форм рекреаційних занять; 4) природні, природно-технічні та соціально-економічні геосистеми та їх елементи, які за існуючих технічних та матеріальних можливостей можуть бути використані для організації рекреаційного господарства; 5) компоненти природного середовища та феномени соціокультурного характеру, які, завдяки певним властивостям, можуть бути використані для організації рекреаційної діяльності; 6) частина туристичних ресурсів, що представляє собою природні та антропогенні геосистеми, тіла та явища природи, артефакти, які мають комфортні властивості та споживчу вартість для рекреаційної діяльності та можуть бути використані для організації відпочинку та оздоровлення певного контингенту людей у фіксований час за допомогою існуючої технології та наявних матеріальних можливостей; 7) сукупність компонентів природних комплексів та об'єктів історико-культурної спадщини, що формують гармонію цілісності ландшафту, пряме чи опосередковане споживання яких надає сприятливий вплив, сприяє підтримці та відновленню фізичного та духовного здоров'я людини; 8) об'єкти та явища природи, результати людської (антропогенної) діяльності, які можна використовувати для відпочинку, туризму та лікування; 9) поєднання компонентів природи, соціально-економічних умов та культурних цінностей, які виступають як умови задоволення рекреаційних потреб людини; 10) об'єкти та явища природного та антропогенного походження, які використовують для туризму, лікування, відпочинку та які впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування рекреаційних районів, їх спеціалізацію та економічну ефективність.

Рекреація – 1) відновлення, оздоровлення та простір, де здійснюються ці види діяльності; 2) масив часу, під час якого відбувається відновлення продуктивних сил людини, або діяльність, спрямована на це відновлення; 3) функція будь-якої діяльності, будь-якого часу та будь-якої території; 4) діяльність людей, які займаються творенням та персональним використанням вільного часу; 5) відновлення та розвиток фізичних та духовних сил людини у

вигляді відпочинку; 6) сукупність різних видів відпочинку та спорту, що сприяють відновленню здоров'я людини; 7) сукупність явищ та відносин, що виникають у процесі використання вільного часу для оздоровчої, пізнавальної, спортивної та культурно-розважальної діяльності людей на спеціалізованих територіях, що знаходяться поза населеним пунктом, що є місцем їхнього постійного проживання; 8) форма соціального руху та антропогенного впливу на природні комплекси, мета якого полягає у відновленні людиною психофізичної енергії, втраченої у процесі трудової, навчальної, побутової діяльності тощо; 9) різноманітні види людської діяльності у вільну годину, спрямовані на відновлення сил і задоволення широкого кола особистих та соціальних потреб. Останні включають розвиток навичок спілкування між людьми, підвищення соціально-трудового та культурного потенціалу суспільства, формування нових рис та якостей особистості, навичок сприйняття природних та культурних цінностей.

Рекреація інклюзивна – рекреаційна діяльність, вбудована у щоденну побутову та трудову діяльність.

Рекреація компенсаторна – рекреаційна діяльність, яка компенсує витрати життєвих сил до нормального рівня.

Рекреація розширена – рекреаційна діяльність, що дозволяє компенсувати витрати живих сил людини з певним запасом.

Рекреація щоденна – постійна рекреаційна діяльність – короткострокові прогулянки, ранкова зарядка, купання, читання тощо.

Ресторан – тип підприємства громадського харчування, де здійснюється виготовлення, реалізація та організація споживання широкого асортименту страв та виробів складного приготування всіх основних груп із різних продуктів та винно-горілчаних виробів.

Ресурсний заповідник – створюється з метою стримування експлуатації ресурсів, їхнього збереження, і навіть підтримки природного чи керованого розвитку.

Рецепція – загальний зал або кімната в готелях для прийому, реєстрації та оформлення гостей, а також знаходження чергових порт'є для прийому та видачі ключів від номерів та виконання різних доручень гостей готелю.

Риболовно-мисливські парки – спеціально відведені території для проведення регульованого ліцензіями полювання та аматорського рибальства, а також проведення екологічних, зоологічних, іхтіологічних досліджень та заходів.

Ринок – опосередкований взаємозв'язок між виробниками та споживачами продукції у формі купівлі-продажу товарів, сфера реалізації товарно-грошових відносин, а також уся сукупність коштів, методів, інструментів, організаційно-правових норм, структур, які забезпечують функціонування таких відносин.

Річковий круїз – унікальний туристичний продукт, що є водним маршрутом, в загальному випадку багатоденний, на річковому судні, на якому туристу надається пакет послуг перевезення, розміщення та харчування, розваги, наземні екскурсійні та інші туристичні послуги та обслуговування.

Роздрібний продавець – середня ланка на ринку, продає товари безпосередньо споживачеві (зазвичай турагентство).

Розрахункова година – момент початку (закінчення) доби (зазвичай 12.00), до настання якого клієнт готелю зобов'язаний звільнити номер або сплатити повністю або частково наступну нічівлю.

Ротель – «готель на колесах», пересувний готель з обмеженим набором послуг, який розташовується найчастіше у вагоні з одно- або двомісними номерами – спальними відсіками, обладнаними приміщеннями для перевдягання, загальною кухнею та спільним туалетом.

Ручний багаж – речі, які пасажиру дозволено авіакомпанією без додаткової плати перевозити при собі, причому відповідальність за збереження ручного багажу лежить на самому пасажирові.

С

Сад ботанічний – колекція живих рослин дикої флори зазвичай зі значною участю деревних порід, висаджених на більш менш значній території; створюється для наукових цілей, але зазвичай використовується також для рекреації.

Сад зоологічний – колекція диких тварин, розміщених у клітках або більш-менш великих вольєрах, часто розташованих серед невеликого парку.

Сад історичний – простір, навмисно організований як декоративне оточення якогось об'єкта або самостійна декоративна єдність, що представляє в цій якості естетичний та історичний інтерес.

Садиба – комплекс житлових, господарських, паркових та інших будівель, що становлять єдине господарське та архітектурне

ціле.

Самодіяльний туризм – специфічний вид туристичної громадської (аматорської) діяльності, що здійснюється на добровільній самодіяльній основі без участі (або без участі в основній частині організації подорожі) організаторів туризму (туроператорів та туристичних агенцій).

Самостійний туризм – подорожі з використанням активних способів пересування, організовані туристами самостійно, з дотриманням встановлених державою певних і правил.

Санаторій – лікувально-профілактичний заклад, призначений для лікування, профілактики та медичної реабілітації з використанням природних лікувальних фізичних факторів у поєднанні зі штучними факторами, лікувальною фізичною культурою, лікувальним харчуванням та іншими методами в умовах спеціально організованого режиму.

Санаторій-профілакторій – медичний заклад при промисловому підприємстві для реабілітації та профілактики без відриву від виробництва.

Сафарі – туристична поїздка з метою полювання чи знайомства з місцевою природою, як правило, у країнах Центральної Африки.

Сегменти ринку – групи справжніх та потенційних клієнтів з однаковими характеристиками.

Сезон – період часу, протягом якого відбувається переважна більшість туристичних подорожей.

Сезонні норми – різноманітність цін на різні послуги, що змінюються в залежності від сезону.

Сезонність – стійко (з кожним роком) повторювана, характерна для даного місця циклічність туристичної і рекреаційної діяльності, що пов'язано зі зміною умов рекреації.

Сертифікація – сукупність дій та процедур щодо визнання та підтвердження відповідності того чи іншого об'єкта (послуг) встановленим вимогам.

Сертифікація послуг – процедура перевірки якості пропонованих продуктів туристичної фірми з подальшою видачею сертифіката відповідності якості.

Сертифікація продукції чи послуг – діяльність із підтвердження відповідності продукції чи послуг встановленим вимогам.

Система соціального туризму – сукупність об'єктів та

учасників соціального туризму, а також його принципів, цілей, коштів, включаючи пільги, що поширюються на учасників соціального туризму.

Система туризму – сукупність та єдність відносин, процесів та явищ, що відбуваються в туристичній галузі держави, що складається в результаті взаємодії двох субсистем – об'єкта туризму (туристичних підприємств, організацій та туристичних регіонів) та суб'єкта туризму (туристи, споживачі туристичних продуктів та послуг) з зовнішнім середовищем: економікою, політикою, соціальною сферою тощо.

Сільський туризм – відпочинок у сільській місцевості, часто з участю у сільських роботах, залученням до сільського життя.

Сімейний план – 1) система знижок вартості розміщення, що надаються в деяких країнах готелями членам однієї сім'ї, які подорожують разом; 2) спеціальна система здачі кімнат у готелі туристам з дітьми. Якщо діти живуть в одній кімнаті з батьками, ціна номера знижується.

Сніданок американський – різновид англійського сніданку, тобто повний сніданок, зазвичай включає фруктовий сік, каву або чай з джемом, тости, масло і гарячу страву (вівсяну кашу, яєчно з шинкою та ін.).

Сніданок англійський – набір страв, який включає, на відміну від легкого континентального сніданку, повний набір страв, які пропонують мандрівникам у ранковий період у готелях, ресторанах, кафе. Англійський сніданок зазвичай складається з фруктового соку, чаю або кави, булочки з маслом, джему, грінок та гарячої страви (вівсяної каші, бекону, яєчні, сосисок).

Сніданок континентальний – стандартний набір страв у ранковому меню, що пропонується туристами в готелях, ресторанах, кафе. На відміну від англійського сніданку, континентальний – легший за своїм складом. У континентальний сніданок зазвичай включені кава або чай, булочка, масло, джем. У країнах Північної Європи може бути доповнений сиром, холодним м'ясом чи рибою.

Соціальний туризм – різновид будь-яких видів туризму, що оплачуються із коштів, виділених на соціальні потреби, з метою створення умов для подорожей школярам, молоді, пенсіонерам, інвалідам, ветеранам війни та праці та іншим громадянам, яким держава, державні та недержавні фонди, інші благодійні організації та фонди надають соціальну підтримку як найменш забезпеченій частині населення при використанні їх права на відпочинок .

Соціальні туристи – фізичні особи – споживачі туристичного продукту, реалізованого через систему соціального туризму.

Соціально-культурна послуга – 1) послуга із задоволення духовних, інтелектуальних потреб та підтримання нормальної життєдіяльності споживача. Соціально-культурна послуга забезпечує підтримку та відновлення здоров'я, духовний та фізичний розвиток особистості, підвищення професійної майстерності; 2) різновид туризму, пов'язаний з наданням туристичних послуг низькооплачуваним верствам або соціально незахищеним групам населення – дітям, молоді, малозабезпеченим працівникам, пенсіонерам, багатодітним сім'ям, інвалідам, а також військовослужбовцям.

Спина до спини – вигідна система заповнення готелю, при якій послідовність вибуття та прибуття груп туристів організована туроператором таким чином, щоб виділені йому власником готелю номери не були порожніми (інтервал між заселеннями лише на прибирання).

Споживання в туризмі – вартість туристичних продуктів (товарів та послуг), що використовуються для безпосереднього задоволення потреб туриста або екскурсанта. Сюди відносяться витрати відвідувача на пакет послуг (турпродукт) або окремі витрати на розміщення, харчування та напої, транспорт, дозвілля, культурні, спортивні, екскурсійні та інші заходи, а також на покупки в місці перебування та інші витрати.

Споживач туристичної послуги – громадянин (турист, екскурсант), який має намір замовити або придбати, або замовляє, купує або використовує туристичні товари, роботи, послуги виключно для особистих потреб, не пов'язаних із отриманням прибутку.

Спортивні парки – спеціально організовані території, що включають об'єкти та місцевості для тренінгу та самостійного кваліфікаційного туризму, а також проведення навчально-спортивних туристичних заходів.

Стандартизація – діяльність із встановлення норм правил та характеристик з метою забезпечення: безпеки продукції, робіт та послуг для довкілля, життя, здоров'я та майна; якості продукції, робіт та послуг відповідно до рівня розвитку науки, техніки та технології; єдності вимірів; економії всіх видів ресурсів; безпеки господарських об'єктів.

Стандартизація туристичних послуг – нормативне забезпечення підвищення рівня якості та ефективності туристичного та екскурсійного обслуговування та захист інтересів споживачів послуг.

Страховий поліс – документ, що гарантує медичне обслуговування у разі хвороби або травми (умови додатково обговорюються). Для в'їзду до деяких країн наявність страховки є обов'язковою.

Страховий ризик – подія, що має ознаки ймовірності та випадковості її настання

Страховий випадок – подія, що відбулася, передбачена договором страхування або законом, з настанням якої виникає обов'язок страховика зробити страхову виплату туристу або іншим третім особам.

Страхування – система економічних відносин із захисту майнових інтересів фізичних чи юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових ризиків чи випадків) з допомогою грошових фондів (страхових фондів), формованих чи сплачуваних зі страхових внесків шляхом виплати страхового відшкодування.

Страхування у туризмі – система юридичних та економічних взаємин, спрямована захист майнових та інших інтересів фізичних чи юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків) з допомогою спеціалізованих грошових (страхових) фондів.

Ступінь рекреаційної освоєності – показник абсолютної освоєності території, що дорівнює відношенню сумарного числа місць у рекреаційних установах району до його площі (в тис. кв. км).

Суб'єкти рекреації – люди, які ведуть рекреаційну діяльність на основі стандартів цієї соціокультурної освіти.

Суперструктура – готелі та інші місця розміщення туристів, ресторани, магазини, розваги (кіно, театри, музеї, художні галереї, концертні зали), вокзали. Немає суворого поділу між суперструктурою та інфраструктурою, але його мають на увазі при плануванні будівництва нових курортів.

Супроводжуючий – службовець туристичної фірми, в обов'язки якого входить супровід туристів за маршрутом, організація розміщення, харчування та перевезення.

Супутнє рекреаційне заняття – фоновий елемент рекреаційної діяльності.

Табльдот – обслуговування туристів за єдиним для всіх клієнтів меню без права вибору страв.

Тайм-чартер – вид чартеру, дія якого обмежена певним терміном. У цьому випадку фрахтувальник відповідає за стан транспортного засобу, підбір та оплату екіпажу, а фрахтувальник несе витрати, пов'язані з експлуатацією транспортного засобу.

Таймшер – 1) форма володіння власністю у вигляді апартаментів в рамках комплексу апартоготелю або право на безстрокове ексклюзивне використання апартаментів на основі розподілу часу на термін кратний тижню в кожному календарному році; 2) спільне володіння нерухомістю (кондомініум) у туристичному бізнесі з можливістю користуватися нею протягом певного часу, яка є пропорційною грошовому внеску.

Такс-фрі – система часткового повернення податку на додану вартість у ряді країн при купівлі та вивезенні товару іноземцями. Як правило, використовується у великих магазинах при придбанні товару понад певну суму. Гроші можуть повертатися при перетині кордону або країни постійного перебування.

Тариф – 1) знижка чи система ставок, плати за користування послугами; 2) продажна вартість послуг перевезення, розміщення, харчування, чи комплексного обслуговування, оголошена поставщиком.

Тарифи авіаквитків – диференційована система оплати авіап перевезення в залежності від рівня послуг, що надаються, умов використання, обміну та повернення авіаквитків.

Тематичний парк – парк, що представляє своїм відвідувачам широкий набір розваг, об'єднаних спільною темою (Діснейленд, Футуроскоп, Парк Аventura, тощо), де головним елементом програми є атракціон.

Територіальна рекреаційна система – 1) рекреаційна система, яка має відносини між елементами опосередковані територією; 2) форма організації рекреаційної діяльності на певній території, в рамках якої досягається максимальний взаємозв'язок, просторова та функціональна координація різних підсистем, що беруть участь у реалізації рекреаційної функції цієї території; 3) об'єкт дослідження рекреаційної географії, комплексна геосистема, що об'єднує соціальні, техногенні, природні компоненти; розглядається в одному ряду з територіальними виробничими комплексами та природними

геосистемами; 4) соціальна, керована геосистема, гетерогенна за складом, що характеризується функціональною та територіальною цілісністю.

Територія рекреаційна – ділянка суші та/або водної поверхні, призначена для відпочинку людей, відновлення їх здоров'я та працездатності.

Тип рекреаційної діяльності – однорідне угруповання елементарних рекреаційних занять, кожне з яких взаємозамінне та альтернативне для всіх інших елементарних рекреаційних занять цієї групи.

Типи туристичних маршрутів – *лінійний* – шлях прямування, початок та закінчення якого відбуваються у різних географічних пунктах перебування; *кільцевий* – шлях прямування, початок та закінчення якого відбуваються в одному географічному пункті перебування; *радіальний* – шлях прямування, початок і закінчення якого відбуваються в одному географічному пункті перебування, розташовуючись в якому турист здійснює подорожі до інших пунктів перебування, повертаючись при цьому в пункт початку подорожі; *комбінований* – шлях прямування, який містить усі елементи лінійного, кільцевого та радіального маршрутів у тій чи іншій комбінації.

Транзит – перевезення пасажирів з однієї країни в іншу через проміжну країну.

Транзитні пасажир – особи, які не залишають транзитної зони транспортного підприємства (аеровокзалу, автовокзалу, річкового та морського порту, залізничного вокзалу), включаючи переїзди між ними.

Транспортне обслуговування – діяльність транспортних компаній з організації перевезень пасажирів (туристів), що передбачає надання транспортних послуг для виконання пунктів програми туру (екскурсійне обслуговування, виїзд на програмні заходи, відвідування музеїв, околиць, переміщення маршрутом).

Транстур – різновид групового туру, у вартість якого включаються витрати мандрівників, пов'язані з проїздом від місця формування групи до першого на маршруті засобу розміщення, а також від останнього на маршруті засобу розміщення назад.

Трансфер – 1) будь-яке перевезення туриста всередині туристичного центру (доставка з вокзалу, аеропорту або морського порту в готель і назад; з одного вокзалу, аеро- або морського порту на інший; з готелю в театр і назад); 2) доставка туриста від місця

збору групи туристів до терміналу основного перевізника (залізничного вокзалу, аеропорту, річкового чи морського вокзалів) та після прибуття в місце призначення – доставка туристів до готелю, курорту тощо; 3) послуга з перевезення туриста від місця його перебування в країну (місце тимчасового перебування) до місця розміщення та назад, а також будь-якого іншого перевезення в межах країни (місця тимчасового перебування), передбаченої програмою подорожі.

Трекінг – піші походи пересіченою місцевістю без спеціальної підготовки учасників.

Тур – 1) індивідуальна чи групова подорож, що складається з комплексу послуг (перевезення, проживання у готелі, екскурсії, трансфер, харчування); 2) комплекс послуг з розміщення, перевезення, харчування туристів, екскурсійні послуги, послуги гідів-перекладачів та інші послуги, що надаються залежно від цілей подорожі; 3) комплексна туристична послуга, подорож, поїздка, що організується на індивідуальній або колективній основі за певним маршрутом та програмою з попереднім бронюванням та придбанням проїзних квитків, готельних, транспортних, екскурсійних послуг та послуг харчування, оформленням віз, страховки тощо; 4) туристична подорож обраним маршрутом в певний термін та з певним комплексом послуг; 5) комплекс туристичних послуг, робіт і товарів, взаємопов'язаних між собою та спрямованих на досягнення головної мети, визначених програмою, часом, ціною, туристичним маршрутом.

Тур залізничний – подорож організованих туристів із використанням залізничного транспорту.

Турагент – 1) юридична особа або індивідуальний підприємець, який діє на підставі ліцензії на турагентську діяльність та здійснює просування пакету туристичних послуг, необхідних для здійснення подорожі (поїздки), запропонованих на договірних засадах туроператором, а також роздрібний продаж пакета послуг споживачеві (туристу), що включає бронювання послуг, оформлення виїзних документів на подорож іноземними країнами, а також бронювання квитків міжнародних перевізників; 2) організація або індивідуальний підприємець, який здійснює на підставі ліцензії діяльність з просування та реалізації туру; 3) організація-провідник, що займається реалізацією сформованих туроператором турів. Більшість прибутку йде від комісійних, зароблених від реалізації турів.

Турагентська діяльність – діяльність з просування та

реалізації туристичного продукту, здійснювана юридичною особою чи індивідуальним підприємцем (турагент).

Турдокументи – документи, що видаються туристам туристичною фірмою, що їх обслуговує, в обмін на ваучер у першому пункті обслуговування (готельні талони, талони на харчування та екскурсії), за якими туристам надаються конкретні туристичні послуги.

Туризм – 1) тимчасове переміщення людей з місця свого постійного проживання в іншу країну (або іншу місцевість у межах своєї країни) у вільний час з метою отримання задоволення та відпочинку, оздоровчих та лікувальних, гостьових, пізнавальних, релігійних, професійно-ділових цілях, але без заняття у місці тимчасового перебування (відвідування) роботою, яка оплачується з місцевого фінансового джерела; 2) тимчасові виїзди (подорожі) громадян України та іноземних громадян та осіб без громадянства з постійного місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових, спортивних, релігійних та інших цілях без зайняття оплачуваною діяльністю в країні (місці) тимчасового перебування; 3) діяльність осіб, які подорожують та перебувають у місцях, що знаходяться за межами їхнього звичайного середовища, протягом періоду, що не перевищує одного року поспіль, з метою відпочинку, діловими та іншими цілями; 4) сукупність відносин, зв'язків та явищ, що супроводжують поїздки та перебування людей у місцях, що не є місцями їх постійного чи тривалого проживання та не пов'язані з їх трудовою діяльністю; 5) сукупність усіх видів науково-практичної діяльності з організації та здійснення туристично-екскурсійної курортної та готельної справи; 6) діяльність осіб, які подорожують та перебувають у місцях, що знаходяться за межами їхнього звичайного середовища, протягом періоду, що не перевищує одного року, з метою відпочинку, ділових та інших цілей; 7) особлива форма пересування людей маршрутом з метою відвідування конкретних об'єктів або задоволення спеціалізованого інтересу; 8) сукупність складових: продуктів, сервісу, об'єктів показу та виробничих одиниць, що пропонуються індивідуальним споживачам або групам споживачів, що тимчасово залишають місце постійного проживання та подорожують до певних туристичних пунктів призначення (дестинації); 9) сукупність відносин і феноменів, що впливають із переміщення та перебування людей поза своїм постійним місцем проживання з причин, не пов'язаних з трудовою діяльністю, а з метою задоволення культурних, оздоровчих,

релаксаційних, розважальних потреб та заради отримання задоволення, а також з інших причин, якщо вони не пов'язані з отриманням прибутку.

Туризм виїзний – туризм осіб, які постійно проживають у певній країні, в іншу країну.

Туризм в'їзний – туризм у межах території країни осіб, які постійно проживають у цій країні.

Туризм внутрішній – туризм у межах території будь-якої країни осіб, які постійно проживають у цій країні.

Туризм зелений – діяльність, яка проходить в контакт з природою, проживанням у таборах чи сільській місцевості та пов'язана з сільськими роботами, знайомством з життям сільських мешканців, пішохідними екскурсіями, вивченням флори та фауни тощо.

Туризм космічний – різновидність туристичної подорожі, яку клієнт здійснює на борту космічного корабля.

Туризм музейний – різновидність програмного туризму, специфікація якого полягає у використанні туристичного потенціалу музеїв і територій, які до них прилягають.

Туризм науковий – вид туризму, що включає поїздки з метою участі на радах, конгресах, симпозиумах.

Туризм ностальгічний (або етнічний) – вид туризму, який здійснюється людьми на місця свого історичного проживання.

Туризм пригодницький – вид туризму, пов'язаний з організацією нестандартних турів в екзотичні та екологічно чисті природні резервації та включає незвичайні подорожі, нетрадиційні транспортні засоби.

Туризм релігійний – вид туризму, основна мотивація подорожі якого пов'язана з бажанням огляду, знайомства з основними пам'ятниками релігійної культури.

Туризмознавство – наука, яка систематизує дослідження трьох основних проявів феномену «туризм» – теоретичного аспекту, практичної діяльності та історії становлення і розвитку.

Турист – 1) людина, що відвідує країну (місце) тимчасового перебування в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових, спортивних, релігійних та інших цілях без зайняття оплачуваною діяльністю в період від 24 годин до 6 місяців поспіль або здійснює не менше однієї ночівлі; 2) мандрівник, який мешкає у місці призначення не менше 24 годин, мета поїздки якого – відпочинок, бізнес, сім'я, певна місія, зустріч; 3) особа, яка відвідує країну

(місце) тимчасового перебування у лікувально-оздоровчих, рекреаційних, пізнавальних, фізкультурно-спортивних, професійно-ділових, релігійних та інших цілях без зайняття діяльністю, пов'язаною з отриманням доходу від джерел у країні (місці) тимчасового перебування, на період від 24 годин до 6 місяців поспіль або така, що здійснює не менше однієї ночівлі в країні (місці) тимчасового перебування; 4) споживач туру, туристичного продукту або туристичних послуг – тимчасовий відвідувач місцевості, населеного пункту, території чи країни незалежно від його громадянства, національності, статі, мови та релігії, що знаходиться в даній місцевості не менше ніж 24 години, але не більше 6 місяців протягом календарного року, що перебуває поза місцем свого проживання в межах своєї країни і здійснює щонайменше одну ночівлю в колективному чи індивідуальному засобі розміщення, подорожує заради задоволення або з пізнавальними, лікувальними, діловими цілями і не займається при цьому діяльністю в місці тимчасового перебування, оплачуваної з місцевого джерела; 5) людина, яка прибула в країну, в якій вона постійно не живе і не займається оплачуваною професійною діяльністю, з метою проведення вільного часу заради лікування, розваги, освіти, відпочинку, релігії, спорту за сімейними або діловими обставинами; б) тимчасовий відвідувач, тобто особа, яка знаходиться в країні, яка не є його країною місця проживання з будь-якою метою, крім здійснення оплачуваної діяльності.

Туристична послуга – 1) діяльність підприємств, організацій, установ чи громадян-підприємців щодо задоволення потреб відвідувачів у подорожах, відпочинку чи екскурсіях; 2) результат діяльності туристичного підприємства щодо задоволення відповідних потреб туристів; 3) результат безпосередньої взаємодії виконавця послуги та її споживача (туриста), а також власна діяльність виконавця послуги із задоволення потреб споживача в організації поїздки (подорожі) та її здійсненні та інших пов'язаних із цим потреб; 4) сукупність цілеспрямованих дій у сфері обслуговування, які спрямовані на забезпечення та задоволення потреб туриста або екскурсанта, що відповідають цілям туризму, характеру та спрямованості туристичної послуги, туру, туристичного продукту та не суперечать загальнолюдським принципам моралі та доброго порядку.

Туристична фірма – комерційне підприємство, що організує збут туристичних послуг туристам.

Туристичний об'єкт – місце привабливе для туристів завдяки якимсь пам'яткам.

Туристичні ресурси – сукупність природних соціально-економічних та культурно-історичних умов певної території, необхідних для розвитку туризму.

Туристична агенція – 1) роздрібна туристична фірма, яка займається реалізацією турів населенню, що організуються оптовими туристичними фірмами, а також продажем споживачам окремих туристичних послуг (транспортних квитків, екскурсій тощо); 2) підприємство або фізична особа, яка здійснює функції роздрібного продажу одиничних туристичних послуг та турів споживачеві – туристу чи корпоративним клієнтам.

Туристична агломерація – тип територіальної рекреаційної системи з високим ступенем комплексності та інтеграції індустрії туризму, що виникає з урахуванням великого туристичного центру з великою площею зони урбанізації, що поглинає суміжні населені пункти.

Туристична анімація – різновид туристичної діяльності, що здійснюється на туристичному підприємстві (туркомплекс, готель) або на транспортному засобі (круїзний теплохід, поїзд, автобус і т. д.), або в місці перебування туристів (на міській площі, в театрі або парку міста тощо), яка залучає туристів до різноманітних заходів через участь у спеціально розроблених програмах дозвілля.

Туристична база – підприємство готельного типу, що функціонує цілий рік або сезонно, і яке розташовується в курортних зонах, у місцевостях із сприятливими природно-кліматичними умовами, надаючи при цьому туристам різні види обслуговування: нічліг, харчування, культурно-побутове, екскурсійне, оздоровче та ін.

Туристична валютна квота – максимальна сума коштів у національній валюті, яку мешканцям тих країн, де існують обмеження на вивезення валюти, дозволяється обмінювати на іноземну валюту та вивозити за кордон у розрахунку на один рік, одну поїздку, один день поїздки тощо.

Туристична виставка – короткочасний захід, який періодично і зазвичай проводиться в тому самому місці, має на меті показ, демонстрацію туристичних продуктів та послуг для інформування споживачів та надання можливості спілкування для фахівців.

Туристична галузь – галузь національної економіки, що складається з підприємств, що виробляють товари або послуги, призначені для реалізації на туристичному сегменті ринку.

Туристична діяльність – 1) діяльність, пов’язана з організацією всіх форм виїзду людей з місця постійного проживання в оздоровчих цілях, для задоволення пізнавальних інтересів або у професійно-ділових цілях без зайняття оплачуваною діяльністю у місцях тимчасового перебування; 2) туроператорська та турагентська діяльність, а також інша діяльність з організації подорожей; 3) ряд явищ і взаємовідносин, що є результатом взаємодії туристів, туристичних підприємств, сфери гостинності, адміністрації в процесі залучення, розміщення та обслуговування відвідувачів; 4) діяльність юридичних осіб або індивідуальних підприємців, які здійснюють туроператорську та турагентську діяльність, діяльність з планування та організації відпочинку в клубах з проживанням (клубах відпочинку), включаючи продаж прав на клубний відпочинок, а також інша діяльність з планування, організації, просування та продаж поїздок та подорожей.

Туристична документація – набір технологічної документації, що розробляється обов’язково для кожного туру.

Туристична ємність території – місткість бази ночівлі (числа місць нічлігу), підприємств громадського харчування (кількість посадкових місць) та супутньої бази (кількість місць або площі), що визначає максимальну кількість туристів, які одночасно користуються окремими об’єктами, не викликаючи зменшення кола та рівня туристичних послуг.

Туристична зона – 1) частина національної території, на якій є два або більше центрів прийому туристів не менше ніж на 5000 місць проживання; 2) територія із пріоритетним розвитком туристичної інфраструктури; 3) територія, де зосереджені об’єкти показу, які залучають туристів, і інші туристичні об’єкти (готелі, санаторії, пансіонати та інших.).

Туристична індустрія – 1) сукупність готелів та інших засобів розміщення, засобів транспорту, об’єктів санаторно-курортного лікування та відпочинку, об’єктів громадського харчування, об’єктів та засобів розваг, об’єктів пізнавального, ділового, лікувально-оздоровчого, фізкультурного, спортивного та іншого призначення, організацій, які здійснюють туроператорську та турагентську діяльність, операторів туристичних інформаційних систем, а також організацій, що надають послуги екскурсіводів, гідів-перекладачів та інструкторів-провідників; 2) сукупність підприємств, установ та організацій матеріального виробництва та невиробничої сфери, що забезпечують виробництво, розподіл, обмін та споживання

туристичного продукту, освоєння та використання туристичних ресурсів, а також створення матеріально-технічної бази туризму; 3) взаємопов'язана система підприємств та підприємців, які надають туристам усі необхідні для споживання в процесі туризму та достатні для здійснення власне процесу туризму туристичні послуги, роботи та товари; 4) економічна система, що складається з комплексу галузей та підрозділів, функції яких полягають у задоволенні різноманітного попиту на різні види відпочинку та розваг.

Туристична інформація – сукупність необхідних достовірних відомостей, що дозволяють туристу правильно орієнтуватися в незвичних умовах: правила в'їзду в ту чи іншу країну та перебування там, відомості про звичаї місцевого населення, релігійні обряди, святині, природні та культурні пам'ятки, сукупність шляхів сполучення (дороги, під'їзні колії, вокзали, аеропорти, пристані тощо), комунікації (водопровідна, електрична та газова мережі, опалення, каналізація, засоби зв'язку тощо), туристичні ресурси, об'єкти туристичного показу, засоби розміщення та харчування, об'єкти торгівлі, побутового та лікувально-профілактичного обслуговування, спортивних споруд, а також інші об'єкти, необхідні для забезпечення та розвитку індустрії туризму.

Туристична інфраструктура – сукупність шляхів сполучення та місць розміщення, транспортних засобів, комунікацій та різних установ, необхідних для нормальної роботи туристичних підприємств та обслуговування туристів.

Туристична карта – карта, що відображає напрям та умови маршруту, а також об'єкти, що становлять інтерес для туристів.

Туристична ліцензія – дозвіл, який видається державним органом юридичним особам на право підприємницької діяльності у сфері туризму, а також документ, що засвідчує це право.

Туристична мережа – сукупність розташованих у країні туристичних установ. До них відносяться заклади лікувально-оздоровчого відпочинку, спортивного та пізнавального туризму.

Туристична мотивація – 1) сукупність спонукань та стимулів, які змушують людину реалізувати свої рекреаційні та інші потреби за допомогою туризму; 2) комплекс спонукань, спрямованих на задоволення рекреаційних та інших потреб у сфері туризму залежно від індивідуальних фізіологічних та психологічних особливостей людини, системи її поглядів, захоплень, схильностей, професії, освіти тощо; 3) результат процесу туристичного освоєння території, що характеризує рівень насичення даної території видами та

об'єктами туристичної діяльності.

Туристичні перевезення – 1) переміщення туристів та їх багажу з одного пункту до іншого за допомогою транспортних засобів; 2) основний елемент транспортного обслуговування під час поїздки, включає доставку туристів від місця їхнього постійного проживання до місця призначення (або місця початку маршруту) та назад. Цей вид туристичної послуги надається транспортними компаніями.

Туристична подорож – перебування протягом одного або кількох днів поза домом з метою проведення вихідних чи свят, відвідування родичів та знайомих, участі у бізнес-конференціях та з іншими цілями, за винятком навчання та сезонного заробітку.

Туристична поїздка – туристична послуга (комплекс туристичних послуг, туристичний продукт), що забезпечує задоволення оздоровчих та пізнавальних потреб туристів (якщо багатоденний похід) при організованих активних способах пересування або переміщення туристичним маршрутом.

Туристична послуга – 1) результат діяльності організації або індивідуального підприємця щодо задоволення потреб туриста в організації та здійсненні туру або його окремих складових; 2) сукупність цілеспрямованих дій у сфері обслуговування, які спрямовані на забезпечення та задоволення потреб туриста або екскурсанта, що відповідають цілям туризму, характеру та спрямованості туристичної послуги, туру, туристичного продукту, що не суперечать загальнолюдським принципам моралі та доброго порядку.

Туристична промисловість – сукупність готелів та інших засобів розміщення; засобів транспорту, об'єктів громадського харчування; об'єктів та засобів розваг, об'єктів пізнавального, ділового, оздоровчого, спортивного та іншого призначення, організацій, які здійснюють туроператорську та турагентську діяльність, а також організацій, що надають екскурсійні послуги та послуги гідів-перекладачів.

Туристична путівка – документ, що містить умови подорожі та підтверджує факт оплати туристичного продукту.

Туристична територія – вид комплексного туристичного ресурсу – географічно визначене місце концентрації найцінніших туристичних ресурсів, а також об'єктів туристичного інтересу, що виділяється у складі туристичного регіону, із зазначенням у кадастрах та інших видах документації та запровадженням режиму

пріоритетного цільового функціонування та розвитку.

Туристична фірма – 1) комерційна організація, що має головною метою своєї діяльності отримання прибутку за рахунок надання різних видів туристичних послуг; 2) підприємство, яке здійснює збут туристичних послуг споживачам. Залежно від функцій їх поділяють на турагентів і туроператорів.

Туристичне агентство – роздрібна фірма, яка входить у безпосередній контакт із кінцевим споживачем. Вона виступає проміжною ланкою між туристами-клієнтами та низкою підприємств, які обслуговують їх у період туристичної поїздки.

Туристичне враження – комплекс емоцій, у загальному випадку позитивних, і душевного та фізичного стану туриста, що виник або досягнутий ним в результаті споживання туристичних послуг (робіт), придбання туристичних товарів, споживання туристичного продукту.

Туристичне обслуговування – сукупність видів діяльності, що забезпечують туристам різні зручності при купівлі та споживанні послуги товарів під час подорожі та перебування поза місцем проживання.

Туристичне підприємство – самостійний суб'єкт господарювання з правами юридичної особи, який здійснює формування, просування та/або реалізацію послуг туристам, а також інші види допоміжної господарської діяльності, не заборонені законодавством та передбачені його статутом.

Туристичне природокористування – сфера теорії та практики, пов'язана з пошуком оптимальних режимів використання природних ресурсів у туристичних цілях; використання природних ресурсів та комплексів для організації туристичної діяльності.

Туристичний бізнес – діяльність підприємств туристичної промисловості зорієнтована на задоволення потреб туристів, заснована на використанні туристичних ресурсів і спрямована на отримання прибутку.

Туристичний ваучер – 1) документ, що підтверджує право туриста на послуги, що входять до складу туру, та факт їх оплати; 2) офіційний документ, що підтверджує оплату передбачених програмою обслуговування послуг та є підставою для їх отримання туристом або групою туристів; 3) документ, що встановлює право туриста на послуги, що входять до складу туру, та підтверджує факт їхнього надання; 4) документ, розпорядження туроператора своєму контрагенту (приймаючій стороні) про надання туристу відповідно

до укладеного договору необхідного туристичного обслуговування з гарантією його оплати в установленому порядку.

Туристичний договір – цивільно-правова угода двох і більше юридичних осіб, яка спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків щодо купівлі-продажу туристичного продукту чи послуги.

Туристичний інтерес – перспектива отримання туристом об'єктивної інформації, позитивних емоцій та/або потенційна можливість задоволення планованої потреби туриста в конкретній, туристичній послугі, туристичному товарі та туристичному продукті, заснованих на певному комплексі туристичних ресурсів.

Туристичний комплекс – 1) утворення різного функціонального профілю, що складається з туристичних установ, об'єднаних єдиним архітектурно-планувальним рішенням, загальною просторовою композицією та організацією обслуговування; 2) сукупність різних за функціями туристичних установ місткістю понад 1000 місць, об'єднаних однією функціональною програмою (лікування, оздоровлення, відпочинок, ділові зустрічі та заходи тощо).

Туристичний кругообіг – система економічних відносин, у рамках якої відбувається процес перетворення послуг на гроші і назад. Вона показує напрямок руху потоків туристичного продукту, інвестицій у розвиток сфери туризму та грошових надходжень до бюджету від доходів туристичної діяльності.

Туристичний маршрут – 1) географічно визначена, прив'язана до певної місцевості та особливих об'єктів та описана з різним ступенем детальності, траса походу, подорожі; 2) заздалегідь спланована траса пересування туристів протягом певного часу з метою отримання туристичних послуг, передбачених програмою обслуговування; 3) заздалегідь спланований шлях переміщення туристів географічними точками протягом певного періоду часу з метою отримання передбачених програмою обслуговування та додаткових туристично-екскурсійних послуг.

Туристичний пакет – основний (обов'язковий) комплекс послуг, що надаються у подорожі за індивідуальним або груповим планом, що має серійний характер, пропонується у широкий продаж.

Туристичний потенціал – вся сукупність природних, культурно-історичних і соціально-економічних передумов для організації туристичної діяльності на певній території.

Туристичний продукт – 1) сукупність речових (предмети

споживання) та нематеріальних (послуги) споживчих цін, необхідних для повного задоволення потреб туристів, що виникли під час їхньої подорожі; 2) упорядкована цілеспрямована сукупність туристичних послуг, робіт і товарів (турпакет, пакет туристичних послуг, туристичний пакет), що складається як мінімум з двох або більше одиничних або множинних туристичних послуг, робіт, товарів та засобів забезпечення, інших туристичних ресурсів, достатніх для задоволення потреб туриста; 3) набір послуг, що входять до вартості туристичної подорожі за певним маршрутом із комплексним обслуговуванням.

Туристичний район – територія, що має певні ознаки атрактивності та забезпечена туристичною інфраструктурою та системою організації туризму.

Туристичний регіон – 1) територія, яка має у своєму розпорядженні велику мережу спеціальних споруд та послуг, необхідних для організації відпочинку або оздоровлення; 2) окрема територіальна одиниця, яка перебуває в єдності з природою і має фізико-географічні, еколого-економічні, етнічно-історичні, політико-адміністративні та правові властивості, що забезпечують її функціонування; 3) окрема територіальна одиниця, заснована на спільності природних, культурних та історико-архітектурних ресурсів, об'єднана загальною туристичною інфраструктурою та сприймається у вигляді цілісного об'єкта; 4) територія, що має у своєму розпорядженні об'єкти туристичного інтересу і пропонує певний набір послуг, необхідних для задоволення потреб туристів.

Туристичний рекреаційний комплекс – складне господарство, куди входять лікувальні та оздоровчі заклади, обслуговуючі підприємства та супутні галузі (підприємства торгівлі та громадського харчування, побутові, культурні та спортивні установи, екскурсійні об'єкти, дорожньо-транспортна мережа, сувенірне виробництво та ін.).

Туристичний ринок – 1) місце, де відбуваються угоди купівлі-продажу туристичного продукту (турів, окремих послуг туризму чи товарів для туристів); 2) інструмент узгодження інтересів покупців та продавців туристичного продукту; сфера реалізації туристичного продукту; сфера прояву економічних відносин між покупцями та продавцями туристичного продукту; 3) сфера прояву суспільно-економічних відносин між виробниками та споживачами туристичного продукту, що об'єднує попит та пропозицію для забезпечення процесу купівлі-продажу туристичного продукту;

4) сфера реалізації туристичного продукту та економічних відносин, що виникають між покупцями та продавцями туристичного продукту, тобто між туристом, турагентством, туроператором; 5) економічна система взаємодії чотирьох основних елементів: туристичного попиту, пропозиції туристичного продукту, ціни та конкуренції; 6) обіг товарів (робіт, послуг) та грошей у галузі туристичної діяльності.

Туристичний сезон – час, коли відбувається максимальна кількість поїздок.

Туристичний соціальний пропускний потенціал – рівень відвідуваності туристичного об'єкта чи місцевості, перевищення якого спричиняє погіршення вражень від поїздки.

Туристичний табір – спеціалізоване рекреаційне підприємство, призначене для активного відпочинку на природному середовищі.

Туристичний товар – продукт праці виробничих сфер діяльності, створений для продажу та призначений для використання переважно туристами чи екскурсантами.

Туристичний центр – 1) територія, що має крім туристичних ресурсів відповідну інфраструктуру (транспорт, підприємства розміщення, харчування, сервісного обслуговування, розваги тощо) для обслуговування значних туристичних контингентів, а також залучає туристів у силу наявності специфічних рекреаційних ресурсів, географічного положення та доступної для туриста інформації про нього; 2) місце відпочинку туристів, що включає всі рекреаційні можливості: природні, культурно-історичні, екологічні, інфраструктурні, етнічні, соціально-демографічні; 3) місцевість, що приваблює туристів через наявність специфічних рекреаційних ресурсів, зручностей транспортно-географічного положення і доступної для туриста інформації про нього.

Туристичні консорціуми – добровільні об'єднання кількох турагентств, за яких за останніми залишаються фінансова та юридична самостійність.

Туристичні кооперативи – об'єднання на основі єдиного статуту турфірм (як правило, турагентів) для більш ефективного здійснення спільної діяльності (наприклад, при бронюванні місць у засобах розміщення та на транспорті).

Туристичні корпорації – різноманітні фірми та організації, які у своїй діяльності повністю або частково пов'язані з туристичним бізнесом (від страхових контор та екскурсійних бюро до

транспортних агенцій та готелів, кемпінгів).

Туристичні організації – юридичні особи, основним видом діяльності яких є туристична діяльність.

Туристичні послуги – послуги, необхідні для задоволення потреб туриста, що надаються в період його туристичної подорожі та у зв'язку з цією подорожжю (розміщення, перевезення, харчування, екскурсії, послуги інструкторів туризму, гідів (гідів-перекладачів), та інші послуги, що надаються залежно від цілей поїздки).

Туристичні ресурси – природні, історичні, соціально-культурні об'єкти, здатні задовольнити духовні потреби туристів, сприяти відновленню та розвитку їх фізичних та духовних сил; 2) природно-кліматичні, соціально-культурні, історичні, архітектурні та археологічні, наукові та промислові, видовищні, культові та інші об'єкти чи явища, здатні задовольнити потреби людини у процесі та з метою туризму; 3) природні, культурно-історичні та соціально-економічні об'єкти та явища, на даній фазі розвитку суспільства придатні як основа для надання туристичних послуг. За підсумками наявних туристичних ресурсів є і розвиваються туристичні центри і центри туризму. Освоєння та використання туристичних ресурсів потребує відповідної матеріально-технічної бази та інфраструктури туризму.

Туристичні товари – матеріальні предмети споживання, сувенірна чи інша товарна продукція, безпосередньо чи опосередковано необхідні туристу чи екскурсанту у процесі споживання туристичних послуг з метою туризму.

Туристичні товари та послуги – включають комплексні поїздки – пакети послуг (тури), послуги розміщення, харчування, транспортні послуги, культурні, спортивні, рекреаційні, екскурсійні та інші, у тому числі спеціальні послуги, туристичні товари та сувеніри, що споживаються на місці перебування (карти, схеми, окуляри від сонця, рюкзаки тощо).

Туристичні формальності – процедури, пов'язані з дотриманням туристами, які перетинають державний кордон, певних умов, правил та вимог, встановлених державними органами країни виїзду та перебування. Формальності поділяються на групи: паспортні, візові, валютні, митні, медичні та поліцейські.

Туристично-рекреаційний комплекс – складне господарство, куди входять лікувальні та оздоровчі заклади, обслуговуючі підприємства та супутні галузі (підприємства торгівлі та громадського харчування, побутові, культурні та спортивні установи,

екскурсійні об'єкти, дорожньо-транспортна мережа, сувенірне виробництво та ін.).

Туристично-рекреаційні ресурси – сукупність природних і штучно створених людиною об'єктів, готових до створення туристичного продукту.

Турлідер – керівник туристичної групи. Це може бути професійний груповод, представник туристичної організації (туроператор), що комплектує туристичну групу. Турлідером зазвичай є працівник туристичної фірми, який добре знає маршрут.

Туродень – натуральний показник обсягу діяльності туристичних господарюючих суб'єктів. Туродні – кількість днів, проведених туристами у певній країні. У практиці більшості країн цей показник називають кількістю ночівель або ліжко-днями.

Туроператор – 1) оптова туристична фірма, що займається розробкою турів, розрахованих на масовий споживчий попит, їх рекламою та збутом через мережу роздрібних турагентів; 2) організація або індивідуальний підприємець, які здійснюють на підставі ліцензії діяльність з формування, просування та реалізації туру; 3) туристична установа, що займається організацією внутрішніх та міжнародних туристичних подорожей з різноманітним асортиментом послуг; 4) юридична особа або індивідуальний підприємець, що діє на підставі ліцензії на туроператорську діяльність, здійснює планування та організацію подорожі (поїздки), просування пакету туристичних послуг, необхідних для поїздки, його оптову та роздрібну купівлю та продаж, а також надання інших туристичних послуг, пов'язаних із проведенням подорожі (поїздки); 5) суб'єкт підприємницької діяльності (юридична особа або індивідуальний підприємець) та туристичного ринку, який активно здійснює на основі ліцензії діяльність з планування, розробки, просування та реалізації туристичного продукту з комерційними цілями; 6) юридична або фізична особа, яка виконує роботи з формування (створення або проектування) туристичного продукту, його просування на ринок, а також реалізації.

Туроператорська діяльність – діяльність з формування, просування та реалізації туристичного продукту, що здійснюється на підставі ліцензії юридичною особою або індивідуальним підприємцем (туроператором).

Туроператорський каталог – офіційне інформаційно-довідкове видання туроператора, що містить детальний опис стандартного турпродукту, пропонуваного туроператором до

роздрібного продажу, в тому числі опис напрямку (регіону) відвідування та маршруту, його екскурсійні можливості, характеристика засобів розміщення та послуги, правила роздрібного продажу турпродукту.

Турорганізатор – 1) назва туроператора у міжнародній практиці; 2) ініціативний турист, який підбирає партнерів для подорожі, але не отримує комісійної винагороди як турагент чи турлідер.

Турпакет – сукупність обов'язкових компонентів реалізації туризму, що включає туристичний центр, транспортні засоби пересування, послуги розміщення, трансфер.

У

Угода туристична – дія, спрямована на встановлення, зміну або припинення правовідносин юридичних та фізичних осіб, а також комерційний обмін між двома сторонами. Предметом угоди можуть бути туристичні товари та послуги.

Умови рекреаційної діяльності – 1) сукупність вимог, що висуваються до стану середовища з боку суб'єкта рекреації (індивіда, групи, населення), а також проведення конкретного виду рекреаційної діяльності; 2) характеристики стану середовища, представлені у певній послідовності та за стандартною (прийнятною) методикою.

Унікальність – ступінь неповторності, рідкість об'єктів та явищ.

Учасники соціального туризму – юридичні та фізичні особи, зайняті формуванням та реалізацією туристичних послуг у системі соціального туризму, захистом прав, інтересів громадян та відповідної діяльності.

Ф

Фірма – самостійна підприємницька одиниця з правами юридичної особи, яка як власник або титульний власник (орендар, трастовий керуючий, оператор тощо) розробляє та реалізує стратегію розпорядження майном, нематеріальними активами та доходами, використовуючи організаційно-планові методи.

Флотель – плаваючий готель, у який перетворено зафрахтоване комфортабельне пасажирське судно, найчастіше під

флотелі використовують старі круїзні судна.

Формування туристичного продукту – діяльність туроператора щодо укладання та виконання договорів з третіми особами, які надають окремі послуги, що входять до туристичного продукту (готелі, перевізники, екскурсиводи (гіді) та інші).

Форс-мажор – обставина, настання якої не могло бути попереджено стороною, відповідальною за виконання зобов'язання, і є причиною невиконання останнього (наприклад, війна, стихійне лихо тощо). У разі настання такої обставини відповідальність за виконання зобов'язання зазвичай знімається.

Форс-мажорне застереження – умова, яка включається до договорів для звільнення від відповідальності за невиконання будь-яких умов договору внаслідок дії непереборної сили, що заважає виконанню прийнятих на себе зобов'язань або унеможливила їх виконання.

Франшиза – договір, що укладається між великими готельними ланцюгами (франшизодавцями) та незалежними готелями (франшизними організаціями), згідно з яким франшизодавець надає франшизній організації право користуватися в комерційних цілях його фірмовим знаком, технічною допомогою, інструктажем та іншими можливостями, що є у розпорядженні. Зі свого боку франшизна організація виплачує франшизодавцю компенсацію у вигляді обумовленого відсотка суми своїх доходів.

Франчайз – незалежний готель чи мотель, який має право користуватися фірмовою маркою та сплачує за це право.

Фрахт – плата перевезення вантажів і пасажирів різними видами транспорту, переважно морським.

Фрахтувальник – 1) транспортна організація, яка зобов'язується надати туроператору (фрахтувальнику) за плату всю або частину місткості одного або декількох транспортних засобів на один або кілька рейсів для перевезення вантажів, пасажирів, багажу; 2) наймач морського чи повітряного судна; 3) туроператор, зобов'язаний згідно з договором фрахтування виплатити обумовлену суму за всю або частину місткості одного або кількох транспортних засобів на один або кілька рейсів для перевезення вантажів, пасажирів, багажу.

Фрахтування – 1) укладання договорів на міжнародні перевезення вантажів чи пасажирів; 2) найм морського чи повітряного судна.

Центр туризму – місто, місцевість чи об'єкт, де з урахуванням рекреаційних ресурсів створено комплекс туристично-екскурсійного обслуговування.

Центр туристичного інтересу – обмежена територія, що має властивості залучати та утримувати туристів і, крім того, має всі умови, у тому числі різноманітні послуги для задоволення потреб туристів.

Цикл рекреаційних занять – 1) програма відпочинку, що дозволяє на основі поведінкових можливостей та зразків реалізовувати певні рекреаційні цілі та мотивації у конкретних умовах; 2) взаємозалежне поєднання різних видів діяльності людей під час відпочинку, що має цільову орієнтацію.

Цикл рекреаційної діяльності – 1) стійка комбінація рекреаційних занять, що повторюються, за певний відрізок часу; 2) взаємопов'язане та взаємозумовлене поєднання типів рекреаційної діяльності, що виникає на базі провідного типу рекреаційної діяльності.

Ціна туристичного продукту – 1) грошовий вираз вартості туристичного продукту; 2) важливий економічний показник, який формується в результаті врахування розрахункової величини на покриття витрат виробництва та просування турпродукту і включення певного відсотка прибутку.

Чартер – 1) договір між власниками транспортних засобів та фрахтувальником (наймачем) на оренду транспортних засобів на визначений термін; 2) договір на оренду транспортного засобу на будь-який рейс чи термін; 3) договір морського чи повітряного перевезення вантажів чи пасажирів, укладений між власником транспортного засобу (фрахтувальником) та наймачем (фрахтувальником) на оренду всього транспортного засобу або його частини на певний рейс чи термін; 4) договір фрахтування, згідно з яким фрахтувальник зобов'язується надати фрахтувальнику за плату частину (блок-чартер) або всю (тайм-чартер) місткість одного або кількох транспортних засобів на один або кілька рейсів для перевезення вантажів, пасажирів, багажу.

Чартерний ланцюжок – туристична програма, що складається з кількох чартерних рейсів між двома або більше пунктами, скоординована таким чином, щоб виключити порожній прогін літаків та простій готельних номерів (час прибуття з однією

групою до пункту призначення збігається з часом відправлення іншої групи з цього ж пункту).

Чартерний рейс – рейс, виконаний поза регулярним розкладом на умовах чартеру і на визначений термін; 2) рейс, замовлений ексклюзивно для спеціальної групи людей, які належать до однієї організації або їх переліт організується від одного імені (наприклад, туроператором). Чартерні рейси зазвичай набагато дешевші, ніж регулярні рейси авіаліній за розкладом. Ці рейси можуть здійснюватись додатковими літаками або літаками, що виконують регулярні рейси.

Чартерний тур – тур, що виконується поза регулярним розкладом транспортного засобу на умовах чартеру, тобто його оренди (теплоходу, літака, автобусу тощо) на певний рейс або термін.

Час закриття дня – довільно обрана менеджером готелю година, коли закінчується один день і починається інший.

Ш

Шведський стіл – вид самообслуговування в ресторані, кафе, а також на офіційних прийомах. У рамках комерційного варіанта відвідувач пункту харчування отримує за єдину усереднену плату будь-яку кількість страв у будь-якому асортименті за своїм вибором з-поміж запропонованих та виставлених у залі. Шведський стіл є формою організації обслуговування туристів з наданням вільного вибору виставлених на спільний стіл страв та самообслуговуванням.

Шопінг – придбання туристами товарів з метою подальшого перепродажу.

Я

Якість туристичного обслуговування – 1) комплекс корисних властивостей та нормативно-технологічних характеристик процесу обслуговування туриста під час подорожі або на відпочинку, що відповідають певним вимогам, які можна порівняти зі світовими стандартами; 2) сукупність властивостей туристичних послуг і процесів обслуговування із задоволенням обумовлених чи передбачуваних потреб туристів, що характеризується якістю послуг та культурою обслуговування.

Якість туристичної послуги – сукупність характеристик туристичної послуги, що визначають її здатність задовольняти встановленим чи передбачуваним потребам туриста.

Список використаних джерел

1. Skudlarski J., Zaika S. O., Gridin O. V. Innovations features in tourism. Вісник ХНТУСГ: економічні науки. 2017. Вип. 182. С. 13-23.

2. Zaika S., Hridin O., Zaika O. Features of business process management of tourist enterprises // Індустрія гостинності: стан, тенденції розвитку та перспективи галузі в умовах війни : збірник праць Міжнародного науково практичного форуму (м. Львів, 19-21 квітня 2023 р.) / [відп. ред.: проф. О. І. Мороз]. – Львів: «Камула», 2023. С. 49-54.

3. Zaika S., Kalinichenko S. Methodology of analysis of international tourism indicators // Науковий журнал «Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі» № 5. 2022. – С. 53-58.

4. Zaika S.O. Business tourism industry: evolution and principles of organization // Modern Issues of Physical Education, Sports, Tourism-Local History, and Physical Culture, and Recreation Work. Monograph. Scientific editors: Nataliia Khlus and Tadeusz Pokusa. Opole: The Academy of Applied Sciences – Academy of Management and Administration in Opole, 2023. P. 5-45.

5. Zaika S.O. The main components of tourist potential // Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін: Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава, 27 жовтня 2022 р. Полтава, 2022. - С. 1418-1420.

6. Zaika S.O., Kharchevnikova L.S. Features of analysis of competitiveness of tourism industry subjects // Трансформаційні зміни національної економіки в умовах євроінтеграції: збірник тез VI Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Дубляни, 2022. С. 36-39.

7. Zaika S.O., Kharchevnikova L.S. Foreign experience of legal regulation of tourism industry enterprises // Управління розвитком соціально-економічних систем: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20-21 квітня 2023 року). Харків: ДБТУ, 2023. С. 569-572.

8. Zaika S.O., Kharchevnikova L.S. The role of innovations in the development of tourism // Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи [Електронне видання]: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 3- 4 листопада 2022 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. – Харків, 2022. – С. 76-78.

9. Zaika S.O., Kharchevnikova L.S., Zaika O.V. Development of a marketing strategy for the development of the tourism industry on the base of competitive advantages // Integration vectors of sustainable development: economic, social and technological aspects: collective monograph. Poland The University of Technology in Katowice Press, 2023. P. 286-295.

10. Zaika S.O., Kharchevnikova L.S., Zaika O.V. Innovative marketing technologies in the MICE industry // Використання й охорона земельних ресурсів та туристично-рекреаційний потенціал територій: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Дубляни, 17 травня 2023 р. – Львів : Львівський національний університет природокористування, 2023. С. 121-124.

11. Абрамов В. В. Історія туризму: підруч. / В. В. Абрамов, М. В. Тонкошкур. – Харків: Видавництво «Форт», 2020. – 286 с.

12. Александрова С. А. Детермінанти розвитку туризму : колективна монографія / С. А. Александрова, Н. М. Богдан, Л. А. Нохріна ; за заг. ред. І. М. Писаревського ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 159 с.

13. Андренко І. Б., Кравець О. М., Писаревський І. М. Менеджмент туризму: навч. посібник. Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Х. : ХНУМГ, 2018. 402 с.

14. Баєв В. В. Основи туropolерейтингу: навч. посіб. К.: ДП Вид. дім «Персонал», 2016. 156 с.

16. Брич. В. Я. Туropolерейтинг: підруч. / за заг. ред. д.е.н., проф. В. Я. Брича. Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2017. 440 с.

17. Брусільцева Г. М., Зима О. Г. Правове регулювання туристичної діяльності : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 214 с.

18. Великочий В. С., Дутчак О. І., Шекеринець В. В. Міжнародний туризм: навчальний посібник для студентів спеціальності 8.14010301 «Туризмознавство»/ Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника – Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2015. – 254 с.

19. Всесвітня організація туризму // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. - К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. - 2004. – 356 с.

20. Гапоненко А.І., Парфиненко А.Ю., Шамара І.М. Сільський зелений туризм. Навчальний посібник. Суми, 2019. 178 с.

21. Гаталяк О. М., Стецький В. В. Страхування у туризмі: навч.

посібн. /О. М. Гаталяк, В. В. Стецький. – Львів: ЛНУ ім. Ів. Франка, 2020. – 114 с.

22. Грушова А. Т. Всесвітня туристична організація // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. - К: Знання України, 2004 - Т.1 – 760 с.

23. Домбровська С. М. Опорний конспект лекцій з курсу «Туроперейтинг» для студентів всіх форм навчання напряму підготовки 242 «Туризм» - Харків: НУЦЗУ, 2018 – 249 с.

24. Заїка С.О. Особливості стартапів в сфері туризму // Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина 2. м. Полтава, 30-31 травня 2023 р. Полтава, С. 2023. 344-346.

25. Заїка С.О., Грідін О.В. Інноваційний розвиток туристичної сфери України: стан, проблеми, перспективи // Актуальні проблеми та перспективи розвитку агропродовольчої сфери, індустрії гостинності та торгівлі [Електронний ресурс] : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 2 листопада 2022 р. / Державний біотехнологічний ун-т. – Електронні текстові дані. – Харків, 2022. – С. 260-261.

26. Ковешніков В. С., Ковешнікова О. В Основи проектування туристично-рекреаційних комплексів : Навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. 288 с.

27. Корж Н. В., Басюк Д. І. Управління туристичними DESTINATIONAMI : підручник. Вінниця: «ПП«ТД Едельвейс і К», 2017. 322 с.

28. Король О. Д. Міжнародні туристичні потоки: суспільно-географічні аспекти формування та геопросторовий розподіл: Монографія. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2018. – 512 с.

29. Кравець О. М., Байлик С. І. Організація анімаційних послуг в туризмі : навч. посібник. Харків. Нац. Ун-т міськ. Госп-ва ім. О. М. Бекетова. 2-ге вид., перероб. І доп. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 335 с.

30. Летуновська Н. Є., Люльов О. В. Маркетинг у туризмі : підручник. Суми : Сумський державний університет, 2020. 270 с.

31. Мальська М. П. Маркетинг у туризмі: підручник / М.П. Мальська, Н.Л. Мандюк – К.: ЦУЛ, 2016. – 366 с.

32. Мальська М.П. Світовий досвід розвитку туризму: навчальний посібник / М.П. Мальська. – К.: Центр учбової літератури, 2017. – 356 с.
33. Маркетинг у туризмі : навч. посіб. / Ю. Б. Забалдіна, Н. О. Роскладка, В. В. Білик, Т. П. Дупляк. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. – 632 с.
34. Маркетинг у туризмі : підручник / Н. Є. Летуновська, О. В. Люльов. – Суми : Сумський державний університет, 2020. – 270 с.
35. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни «Міжнародний туризм» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, за освітньою програмою «Туризм» спеціальність 242 Туризм, галузь знань 24 Сфера обслуговування / Укладач: Г. В. Машіка. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. - 42 с.
36. Основи маркетингу у туризмі [текст] підручник. / М. П. Мальська, Н. Л. Мандюк – К.: «Центр учбової літератури», 2016. – 336 с.
37. Основи туроперейтингу: навч. посіб. / В. В. Баєв. - К.: ДП Вид. дім «Персонал», 2016. – 156 с.
38. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія. Видання п'яте / за наук. ред. проф. Матвійчук Л.Ю. Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2019. 320 с.
39. Покоłodна М. М. Організація екскурсійної діяльності: підручник. Харків. нац. унтміськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 180с.
40. Ризик-менеджмент у туризмі : навч. посіб. для вищих навчальних закладів / І. М. Писаревський, О. Д. Стешенко ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 128 с.
41. Соціальна географія : підручник / за ред. Л. М. Немець, К. І. Мезенцева. К.: Фенікс, 2019. 304 с.
42. Страхування в туристичній діяльності : навч. посіб. : у 2 ч. / Андрій Голод, Юлія Феленчак. – Львів : ЛДУФК, 2016. – 156 с.
43. Туроперейтинг : підручник / Г. І. Михайліченко. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 304 с.
44. Туроперейтинг: підруч. / за заг. ред. д.е.н., проф. В. Я. Брича. – Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2017. – 440 с.
45. Феномен туризму: розмаїття сенсів : монографія / за ред.: О. О. Красноручького, Н. І. Моїсєєвої. Харків : Стильна типографія, 2019. – 252 с.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**ТУРИСТИЧНІ ПОСЛУГИ І
ТУРОПЕРАТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
СЛОВНИК ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ**

Укладачі:

**ЗАЇКА Світлана Олександрівна
КАЛІНІЧЕНКО Сергій Миколайович
ХАРЧЕВНІКОВА Лілія Сергіївна
ГРІБІНИК Андрій Володимирович**

Формат 60 x 84 ¹/₁₆. Гарнітура Times New Roman
Авторських арк. – 3,5. Умовн. друк. арк. – 5,3.

**Державний біотехнологічний університет
61002, м. Харків, вул. Алчевських 44**